

Богдан Дражета

*Одељење за етнологију и антропологију
Институт за етнологију и антропологију
Филозофски факултет, Универзитет у Београду
drazetab@gmail.com*

Етнички и регионални стереотипи у ТВ серији „Конак код Хилмије”^{*1}

Апстракт: Етнички и регионални стереотипи, као упрошћени погледи на одређену заједницу људи на основу њихове етничке и регионалне припадности, сагледани су у овом раду кроз призму ТВ серије „Конак код Хилмије”, емитоване 2018. и 2019. године у Босни и Херцеговини, Србији, Црној Гори, Северној Македонији, као и у земљама дијаспоре бивше Југославије. Радња серије смештена је у Сарајево током Другог светског рата, тачније у ресторан са преноћиштем који води локални сарајевски угоститељ. Прегршт различитих ликова који се крећу кроз механу и конак изнедрио је, поред личних интереса и наводно умањених националних тензија, етничке и регионалне стереотипе. Тај аспект се кроз серију провлачи као важан део етничког хумора, чији садржај јесте првенствено на етничкој/националној основи, али у себи садржи и географске/регионалне или пак социјалне темеље.

Кључне речи: ТВ серија, Конак код Хилмије, Сарајево, Босна и Херцеговина, етнички хумор, етнички стереотипи, регионални стереотипи

Увод

У овом раду је анализирана ТВ серија *Конак код Хилмије*, као медијског текста у коме је највећи нагласак стављен на анализу реторике и дискурса карактеристичних за ову ТВ серију. Аудиовизуелни садржај, какав је ТВ серија, може бити обухваћен терминима масмедија и популарне културе,

* Реализацију овог истраживања финансијски је подржало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије у склопу финансирања научноистраживачког рада на Универзитету у Београду – Филозофском факултету (број уговора 451-03–68/2022–14/ 200163).

¹ Овај рад посвећујем прерано преминулом пријатељу и колеги Александру Сашу Крелу, чије су речи подршке и стручни савети имали вишеструког утицаја на мене као човека и научника.

усмерених на ширу публику. Масмедији обухватају електронске медије (радио, телевизија, филм и снимљена музика), као и штампане медије, односно новине, часописе, литературу, све што излази у штампаном облику (Spitulnik 1993, 293). Телевизијске серије јесу културни и економски производ јер сви учесници који учествују у њиховом стварању (продуценти и емитери) пристају на обавезни економско-културни споразум (Eskenazi 2013, 39). Као специфичан жанр, ТВ серије су током XX века постале веома популарне, дајући гледаоцима потпору и осећај сигурности на нивоу свакодневице (Eskenazi 2013, 23–24). Покушаји класификације серија нису нимало једноставни и могу бити обављени у односу на жанр, епоху и функцију (Eskenazi 2013, 76). Актуелни проблеми и расправе у оквиру једног друштва увек чине део ТВ серија, те су као такве уско повезане са популарном културом, нарочито у САД-у (Eskenazi 2013, 128–131).

Појам популарне културе везан је за нечије стваралаштво и симболичку употребу истог, било да је реч о књижевности, музици или пак визуелној уметности. Популарна култура се одређује релационо, у односу на неки појам „одозго”, било да је у питању одређена култура елите, дворска култура, академска култура, државно-идеолошка култура и сл., а главна одлика су јој бројност и популарност, тј. колико људи конзумира одређене облике стваралаштва и у којој мери ти облици допиру до њих (Žikić 2012, 316–317). Етнолошко и антрополошко проучавање популарне културе би стога укључивало не само њена својства, већ и комуникацију на релацији стваралачко-конзументи, осим досадашњег политичко-вредносног, фолклористичког и уметничког одређења наведеног концепта у другим дисциплинама. Дакле, нагласак је на односу између стваралаца и њихове публике, уместо на естетици. Популарна култура је у савремено доба готово свеприсутна у урбанизованим и технологизованим друштвима, одражавајући међуоднос између оних који је стварају и конзумирају и обављајући „стваралачку демократизацију јавног културно-преференцијалног простора” (Žikić 2010, 24–27).

Иако поље медијске антропологије или антропологије медија није јасно одређено, оно је временом привлачило све већи број истраживача. Проучавањем медија и медијских садржаја бавили су се антрополози и пре последње четвртине XX века, када се преиспитују темељи етнолошке и антрополошке дисциплине, односно њен предмет, циљ и метод. Док неко у слободно време врши претрагу на интернету, гледа ТВ серију или чита новине, заправо ствара сопствено размишљање о свакодневици и обликује сопствена политичка и друга гледишта, што је од нарочитог интереса за антропологе. Стога не чуди замах курсева као што су антропологија интернета, антропологија музике, антропологија популарне културе, који представљају праћење социо-културних феномена у садашњости, што су чинили и наши претходници. Нове публикације, стручно умрежавање и

полемике, говоре о великом интересовању за област антропологије медија, чији је нагласак на етнографском раду и појединцима који стварају и користе медије (Banić Grubišć 2013, 135–143).

Медијски производ јесте производ културе и као такав треба да буде „интегрални део сваког испитивања мишљења и понашања људи у савременом периоду”, сматра Љиљана Гавриловић (Gavrilović 2005, 143). Наведена ауторка даје пресек досадашњих истраживања у домаћој науци, издвојивши две групе тема: 1) производњу медијских садржаја и њихову културну и политичку условљеност, као и узајамне односе тих условљености; 2) пријем садржаја и контекста, њихово праћење у оквиру постојећих културних модела. Производњу и пријем (продукција и рецепција) медијских садржаја, као и њихов однос са другим деловима популарне културе (филм, телевизија, штампа, музика, књижевност) битно је сагледати шире, уз помоћ историје медија и историје друштва третираног у медијима (Gavrilović 2005, 143–150). Проучавање ТВ серија као медијског производа и производа популарне културе присутно је у српској етнологији и антропологији од почетка XXI века (Krstić 2009a, 2009b, 2012; Trifunović 2009a, 2009b; Gavrilović 2011; Tomašević 2014; Ajduk 2016; Erdei 2017; Trifunović i Diković 2018; Gačanović 2019), као и у другим друштвено-хуманистичким дисциплинама (Đurković 2005; Cvijetićanin 2010; Simeunović Bajić 2015a, 2015b, 2016, 2018; Simeunović Bajić, Vujić i Pavlović 2020; Vuletić i Zvijer 2018). Како овај чланак није намењен целовитом прегледу свих досадашњих радова, више о наведеној тематици може се пронаћи у посебним радовима (Kovačević i Brujić 2014; Kovačević 2018)

ТВ серија „Конак код Хилмије”

Телевизијска серија „Конак код Хилмије” снимана је током 2017. у продукцији сарајевског ФИСТ-а, а почела је с емитовањем 2018. године на ТОП каналу у Босни и Херцеговини, Србији, Црној Гори, Северној Македонији, као и путем неколико оператера кабловске телевизије као што су SBB, Telemach, Total TV, D3i и NetTV Plus, чија покривеност иде од земаља региона до земаља у дијаспори. Емитовање је трајало до почетка 2019. године. Глумачка екипа састављена је од глумаца са простора бивше Југославије. Главне улоге тумаче Емир Хаџихафизбеговић, Тарик Филиповић, Бојан Перић, Милена Васић, Дарко Томовић, Марко Циндрић и Илир Тафа. Наведену глумачку екипу прати генерација млађих глумаца као што су Марија Пикић, Игор Скварица, Емир Зумбул Капетановић, Аднан Омеровић, Ријад Гвозден и Дино Сарија, као и други глумци попут Семира Кривића, Марка Гвера, Миодрага Трифунова, Јане Стојановске, Алмира

Курта, Тарика Џинића, Џека Димића, Дамира Никшића и других драмских уметника (Fist, n.d.; TvProfil, n.d.). Редитељ серије је Елмир Јукић, а сценарио је написао Феђа Исовић, исти двојац који је радио на остварењу познате ТВ серије „Луд, збуњен, нормалан”, као и нешто мање познатих серија попут „Криза” и „На дирај ми маму”. Серија „Конак код Хилмије” реализована је кроз две сезоне – прва броји десет, а друга сезона четрнаест епизода, дакле, укупно двадесет четири епизоде (Milaković 2019).

Инспирација за стварање ове серије наговештена је током задњих епизода серије „Луд, збуњен, нормалан”, када су главни глумци почињали да снимају серију „Хилмијин конак” према сценарију главног јунака Изета Фазлиновића. Пошто су инсерти те „серије у серији” наишли на добар одзив публике, почело се са снимањем „Конака код Хилмије”. Радња серије смештена је у Сарајево током Другог светског рата, тачније у конак код Хилмије, локалног сарајевског угоститеља. Кроз његову механу и конак пролазе и у њој се задржавају различити ликови, почевши од немачких окупационих трупа и партизанских илгалаца, преко усташа и четника до припадника локалне сарајевске полиције и Ханцар дивизије.² Сви они имају сопствене материјалне интересе и раде једни против других, осећајући се безбедно и угодно у Хилмијином конаку. У том контексту, наводи се да националне тензије престају да буду толико важне, колико су то наведени лични интереси. Командант града Штрумбафирер Шилинг има потпуно поверење у Хилмију, због чега му се често поверава, иако то не би смео да чини као високи официр, док Хилмија за то време сарађује са свим актерима који се налазе на супротстављеним странама. Двојица партизанских илгалаца рудара непрекидно покушавају да прокопају тунел од конака према немачком складишту оружја, али сваки пут избијају на погрешну локацију, будући да је један од њих слабијег вида, а други има слабији слух (Milaković 2019). Радња се додатно усложњава у наставку серије, о чему ће бити више речи у наредном поглављу рада.

Рецензије ТВ серије „Конак код Хилмије” биле су значајно подељене још од почетка њеног емитовања. Наиме, док су једни осуђивали готово сваки аспект овог уметничког остварења, други су имали речи хвале на основу досадашњег рада горепомеутог двојца кога чине редитељ Елмир Јукић и сценариста Феђа Исовић. Први табор сматра наведену ТВ се-

² Период Другог светског рата у Сарајеву изнедрио је наведене војне и полицијске формације, што сведочи о јаким поделама у оквиру тог дела Босне и Херцеговине у коме је формално успостављена власт Независне Државе Хрватске, уз присуство и велика овлашћења немачких окупационих трупа, те појаву Ханцар дивизије, партизански и четничких јединица. О сложености историјских догађаја у Сарајеву током Другог светског рата писано је опширније на другом месту (Donia 2006, 194–229).

рију „карикатуром”, при чему се наглашава да серија ни не припада хумористичком жанру, нити је оригинално остварење, већ неуспела „домаћа верзија свјетски познате серије ‘Ало, Ало’,,. Глумцима се приписује неуверљивост, а редитељу и сценаристи коришћење „забуна”, нпр. прерушавање мушкараца у жене и обратно, те „заходски хумор” (хумор из тоалета), нпр. досетке са нечијом пробавом, што је наводно уништило и серију „Луд, збуњен, нормалан” у последњих неколико сезона. Такође се тврди да хумор приказан у серији није „надалеко познати сарајевски смисао за хумор”, мада се не говори на који начин он треба да буде конструисан.³ Због свега наведеног се изражава нада „да ће овој напорној карикатури од серије брзо доћи крај” (Раг 2020).

С друге стране, због претходно прослављене серије „Луд, збуњен, нормалан”, један кратак осврт похвалним тоном извештава о „Конаку код Хилмије”. Осврт се већим делом ослања на исказе двојца Јукић-Исовић, чија су размишљања о овој серији везана за хумор као „наш најјачи адут”,

³ Појам сарајевског хумора везује се уз појам сарајевске раје, односно раје уопште. Шалити се на сопствени рачун, на рачун других особа и различитих догађаја у друштву, јесте нешто што представља припадност „раји” као скупини оних који нису „папци”. То значи да раја, у смислу дистинкције, не постоји без папака, а одликују је хетерогеност, егалитарност и реципроцитет, као и хумор и зафрканција, механизми произвођења раје као (само)иронијског субјекта и заједнице свакодневног живота. Са појавом покрета „Нови примитивизам”, тј. „Њу примитивса” и њихове радијске и ТВ емисије „Топ листе надреалиста” током осамдесетих година XX века, хумор заступљен у Сарајеву добио је одређене обриси на ширем, југословенском плану. Сатира на рачун важних политичких, друштвених и економских појава и процеса постала је уобичајен начин подсмеха и критике јавног дискурса (Šavija-Valha 2013; Janković 2014, 142–178). На тај начин је сарајевски хумор кодификован, а не измишљен, тако да се не може рећи да слична врста хумора не постоји у другим временским и просторним контекстима. Даља разматрања сарајевског хумора захтевају нова истраживања. Но ипак, ваља поменути театар сенки, Карађоз (тур. „Karagöz”, „дрнооки”), устаљен на подручју Босне и Херцеговине током османске владавине. Овај облик драмског изражавања, са својим главним ликовима Карађозом и Хаџиватом, био је инспирација за стварање ТВ серије именоване према првонаведеном лику, те емитоване крајем шездесетих и почетком седамдесетих година XX века на ТВ Сарајево. Серија приказује период пред почетак аустроугарске владавине у БиХ 1878. године, а главни ликови Хусаметин-бег и Фистик збијају шале на рачун државе и друштва у коме се налазе, између осталог користећи оријентализме, тако да ситуационим хумором превазилазе сопствене животне препреке и различите околности (Čengić 2014, 83–99). Први лик је, по узору на Карађоза, присутан у фолклору Босне и Херцеговине кроз Насрадин-хоџу, бистрог, домишљатог и разборитог човека „из народа” који се снађе у ма каквој се згоди или незгоди нашао (Zlatković 2015).

али и динамичну радњу у конаку у коме је све могуће, а све то уз помоћ „изузетне” глумачке екипе. Историја у овој ТВ серији није стриктно фактографски изложена, већ служи као оквир за причу којом се заправо исмева садашњост и враћа дух жанру партизанског филма. Циљ серије није био да се направи копија британске серије „Ало, Ало”, већ да се направи шала на рачун свих припадника ратних формација и националности у окупираној Југославији, уз повремену „бег” од историјских чињеница ради поређења са садашњицом, у којој једино економски принцип спаја различите јужнословенске народе. Због исмевања свих и свега ауторима су чак стизале претње различитог типа (Predojević 2018). Хумор се у другој позитивној критици оцењује такође као снажан драматуршки аспект, будући да је серија „својеврсна пародија на догађања” током Другог светског рата на простору Балкана. Штавише, на моменте је присутан и црни хумор, поред симпатичног и понекад мало претенциозног хумора, који је, напоследку, „коректан” и „успешан”. Глумци су оцењени као „шаролики” и „добро укомпонирани” јер нам „верно” осликавају прегршт ликова са различитим идеологијама током ратних времена, а све то прати добар дизајн сета у складу са временским контекстом, што даје подстрек за наставак снимања серије (Milaković 2019).

Ликови у ТВ серији „Конак код Хилмије”

Радња серије смештена је у конак код Хилмије, гостионицу (механу) и собе за преноћиште, тј. конак (коначиште). У мањем броју случајева радња се одвија у подруму конака, на појединим сарајевским улицама, у канцеларијама локалне сарајевске полиције и команданта града, у библиотеци или у немачком складишту оружја. Први главни јунак ТВ серије „Конак код Хилмије”, по имену Хилмија Фрљ (Емир Хаџихафизбеговић), приказан је као лукави, похлепни и осветољубиви гостионичар (механџија), спреман на сваку могућу сплетку у доба ратних дешавања. Његова љубав према родном граду, Сарајеву, изразито је амбивалентна – од тога да га описује као „малу касабу” и „махалу” у којој свако сваког зна и свако све може дознати, што се приказује као негативна одлика, до тога да је то „град са душом” у коме припадник сваке етничке и верске заједнице може да се осећа угодно. Спреман је свакоме да наплати своју услугу или учини нешто за шта је сигуран да ће му донети личну и материјалну корист. Други главни лик, хер Штрумбафирер Шилинг (Тарик Филиповић), ратни командант града Сарајева, приказује се као особа која истовремено бива мирна и плаховита, педантна и раскалашна, благонаклона и ригидна, при чему „негативни” делови наведених опозиција јесу производ његовог боравка међу

босанским/балканским идиотима (нем. „Bosnischer/Balkanischer idiot”), јер се од Немаца разликују у погледу радне дисциплине и личне одговорности. Оно што се касније открива јесте да је Шилинг хомосексуалац, коме се поверава задатак да открије особе са том сексуалном оријентацијом у редовима немачке војске и међу сарајевским становништвом.

Остали ликови се, као два главна јунака, користе досеткама, игром речи (двосмисленошћу),⁴ изговарањем различитих шала, а неки од њих имају смешне надимке. Такви надимци додељени ликовима у серији, као и њихова презимена, на моменте показују беспотребно карикирање које се често понавља из епизоде у епизоду, а исти је случај и са дијалогом у коме се пренаглашавају одређени ставови о садашњици, о којима ће бити више речи у наредном поглављу. Ликови у серији су Дурмиш (Игор Скварица), Хилмијин радник ромске националности и неспретног понашања. Због нацистичких расистичких прописа, Хилмија га представља немачком команданту града Шилингу као Јанеза Прешерна, Словенца који је на привременом раду у Босни, а одрастао је у глади и немаштини на Триглаву где су га вршњаци малтретирали, због чега се сваки пут скамени и укопа у месту, изговарајући „Хајл Хитлер”, када види немачке војнике и офицере да га поздрављају истом реченицом. Усташки сатник Крешимир (Марко Циндрић) приказан је као детињаста особа, женскаррош и шверцер са којим се свако може договорити све и набавити робу било какве врсте, од ракије из Поповог поља у Херцеговини и вискија из Тенесија и Шкотске, преко антибиотика, нитроглицерина и фотоапарата до ручних бомби, динамита и пиштоља.

Партизански илегалци, Владимир Перић Валтер (Бојан Перић) и Божидар Божо Божовић Португалац (Дарко Томовић),⁵ приказани су као углађе-ни хедонисти који навраћају у конак са жељом да нешто поједу и попију, али и повере важне задатке Хилмији, као што су прокопавање тунела од конака до немачког складишта оружја. Тиме се баве двојица рудара, Крхки (Аднан Омеровић) и Фрљока (Миодраг Трифунов), при чему први слабије

⁴ Синтаксички амбигвитет или структурна двосмисленост произашла из односа између речи и делова реченице јесте одлика хумора заступљеног у Босни и Херцеговини, што Јасмин Хоџић показује на примеру вицева. Један од примера је виц у коме се поставља питање шта ради Мујо кад заврши Правни факултет, на шта се даје одговор да прелази на Економски факултет (Hodžić 2014, 371–379).

⁵ Поједини ликови у серији су заиста постојали током историје, као што су Краљ Петар Други Карађорђевић и народни хероји Владимир Перић Валтер, Васо Мискин Црни и Даворјанка Пауновић, лична секретарица Јосипа Броза Тита. У последње време се у драмска остварења на простору земаља бивше Југославије историјски ликови појављују изван конкретнијег контекста, као што је то нпр. случај у серији „Сенке над Балканом”.

чује, а други слабије види. Хилмијина ћерка, Азра Фрљ (Марија Пикић), придружује се Валтеровој групи младих илегалца и одлази у оближњу шуму да помогне раду партизанског штаба. С друге стране, шеф локалне сарајевске полиције која сарађује са немачким окупационим властима је Мустафа Зулфепуштапашић (Алмир Курт). Он непрекидно сумња да је Хилмија умешан у субверзивне акције партизанских илегалца, али му се докази измичу, док командант Шилинг поштује Хилмију и изражава неповерење према Мустафи, понижавајући га као „глупог” и „примитивног” Босанца. Ту је и Мустафин помоћник Гидра (Ријад Гвозден), насилна и често врло ограничена особа. Четнички обавештајцаг Агим Ругоба (Илир Тафа), који се упркос свом албанском пореклу етнички изјашњава као Србин, опчињен је ликом и делом Краља Петра Другог Карађорђевића, због кога је спреман да уради све, укључујући и то да има сексуални однос са Шилингом како би сазнао податке о немачком складишту оружја. Латентни присталица четничких формација је и Хилмијина упосленица баба Зорка (Мирјана Јагодић), што се уочава након њеног осмеха приликом доласка четничког војводе Радована Лепиње (Марко Гверо) у конак. Наведени војвода је приказан као груб, неотесан и на моменте саосећајан човек. У Сарајево је залутао под дејством алкохола, пронашавши касније Хилмију коме је спасао живот у Првом светском рату јер му је „закочила пушка”. Хилмија прима у свој конак и крије на различите начине сарајевску Јеврејку Рахаелу Кохен (Милена Васић), на захтев њеног брата партизанског комесара Јакова Кохена (Алдин Омеровић). У Рахаелином поседу налази се света јеврејска књига Хагада. Један вид прикривања било је Рахаелино прерушавање у Ибрахима Зоља (Един Дрљевић), бизнисмена и алкохоличара кога Хилмија напија како би му одузео одећу и документа.

Остали ликови који се појављују у серији су Ана Вуцибатина (Ивана Дудић), сарајевска проститутка којој Хилмија издаје собе за пружање сексуалних услуга, затим Изет Фазлиновић (Тарик Џинић), Хилмијин сестрић из Херцеговине који је за новац у стању да уради све, баш као и његов амица (ујак). Изет се заљубљује у Ранку (Алиса Чајић-Дрмач), младу СКОЈ-евку са којом заједно одлази у шуму где се придружују партизанским четам. Млади Херцеговац који се изјашњава као Загрепчанин, Ивица Нагузић, долази у конак код Хилмије који не слути да је Ивица у емотивној вези са Шилингом, командантом града. Адвокат Јован Прдимах (Семир Кривић) појављује се као неко ко због својих вербалних способности настоји да се допадне људима око себе, баш као и Даворјанка Пауновић (Јана Стојановска), Титова лична секретарица послата у Хилмијин конак на тајни задатак везано за информације о немачком складишту оружја. Исти је случај и с америчким пуковником Фордом (Џек Димич), док италијански официр Ђовани Ферари (Дамир Никшић) има на уму само једно – да пронађе ме-

сто на коме може играти домине. Партизанског борца Васу Мискина Црног (Емир Капетановић) послао је партизански штаб да пронађе команданта Сарајева, хер Шилинга, те сазна од њега где се налази немачко складиште оружја. То мора да учини тако што ће имати сексуални однос са њим, док исто покушава и четнички обавештајац Агим Ругоба. Муслиманског интелектуалца Мустафу Бусулачића (Миленко Иликтаревић), који је по уверењу нациста, ништа не спречава да помоћу велике своте новца потражује јеврејску Хагаду, како би се обогатио. У серији се појављује и академски сликар Страјо Јовановић (Дамир Кустура), члан партизанског покрета, чије уметничке способности користе не само партизани већ и сâм Хилмија, као што то обе стране чине и у случају Зиса (Сеад Пандур), познатог сарајевског фотографа. Напоследку, појављују се две СКОЈ-евке (Иман Фагин и Иман Аљовић) чији је задатак да својом стриптиз изведбом заведу америчког пуковника како би Сједињене Америчке Државе подржале партизане.

Етнички и регионални стереотипи у ТВ серији „Конак код Хилмије”: антрополошка анализа

У свакој од двадесет четири епизоде обе сезоне ТВ серије „Конак код Хилмије” може се уочити постојање мноштва етничких и регионалних стереотипа. Појам стереотип везује се за упрошћени поглед на одређену заједницу људи, а етнички стереотипи јесу „круте и поједностављене представе о некој групи” (Nedeljković 2007, 27). Главно обележје етничких стереотипа су снажна емоционална обојеност, тешка променљивост и ригидност, а са тим је уско повезан и појам етничке дистанце као облика друштвеног деловања настао на основу етничких стереотипа (Nedeljković 2007, 27). У сценарију серије су такође присутни регионални стереотипи као вид упрошћених представа усмерених најчешће према припадницима одређене регије или друге урбане целине у виду унутрашњих граница, и то у оквиру припадника исте етничке заједнице или исте урбане целине. Такви регионални стереотипи били су предмет посебне студије на подручју Мостара и Сарајева, показавши сличности по питању садржаја не само на нивоу урбаних насеља већ и различитих етничких заједница (Dražeta 2021, 117–408). Регионални стереотипи, тачније локализми, стереотипи везани за припадност локалној средини, представљају поједностављене представе о некој групи на исти начин као што је то случај код етничких стереотипа. У овом случају, припадници неке групе потичу из исте регије, тј. имају исто географско порекло, на основу чега друга група врши стереотипизацију о њима. Тај процес на примеру српске заједнице југоисточног Косова детаљно је истражен (Zlatanović 2018, 203–268), на основу чега се стиче дојам да

су регионални стереотипи важан део динамике одређене заједнице. Борис Бановац такође подвлачи значај регионализације и постојања вишеструких колективних идентитета (регионалног, етничког) на примеру Истре у Хрватској, дакле однос државне политике у односу на регије. Регионална припадност темељи се на територијалној димензији, док је регионализам везан за субнационалне идентитете, односно „прерасподјелу државне моћи на разини регије” (Banovac 1996, 280). Остали стереотипи су у серији присутни у мањој мери, а односе се већином на личне особине ликова, нпр. похлепу, плаховитост и неспретност. У анализи „Конака код Хилмије” биће коришћен концепт етничког хумора који Гордана Љубоја дефинише као „све оне варијанте кратких хумористичких форми у којима су главни карактери етнички или национално профилисани типови” (Љубоја 2001).⁶ Поред тога, анализа не може искључиво да се заснива на етничкој компоненти, пошто је често географско, регионално, или пак социјално обележје нешто што чини одређену форму хумористичком. Етнички стереотипи су саставни део етничког хумора и кључни су за његово разумевање, а понављају се из шале у шалу „дајући ликовима једнодимензионалн шематизован профил” (Љубоја 2001). Исти је случај и са језиком, чија је улога у оквиру етничког хумора таква да ствара тзв. „карикирану, смешну варијанту” језика којим говоре његови протагонисти (Љубоја 2001).

Предмет подсмеха у серији су припадници свих етничких и регионалних заједница, и то Босанаца-муслимана,⁷ Срба, Немаца, Црногораца, Хрвата, Словенаца, Цигана/Рома,⁸ Албанаца,⁹ Италијана, Американаца и Јевреја, као и Романинаца, Херцеговаца, итд. Подсмеху су изложене и

⁶ Концепт етничког хумора користе такође Драгана Антонијевић и Ана Банић Грубишић у чијем се раду истражују „мапе стереотипа”, графичко-симболички приказ гео-политичких карата на интернету, чији је садржај у потпуној супротности са савременим концептима идентитета, а у питању су стереотипи шаљивог карактера везани за „карактеристике” одређених народа (Antonijević i Banić Grubišić 2013, 137–153).

⁷ Иако није наглашено да ли се ради о припадницима исламске, православне или римокатоличке вероисповести, у серији је наговештено да су Босанци најчешће Муслимани, док термин Бошњак, којим се данас означава јужнословенска популација већине босанско-херцеговачких и делом србијанских/црногорских муслимана, није ниједном поменут. У серији се јављају припадници босанско-херцеговачке муслиманске популације који се етнички изјашњавају као Хрвати, као нпр. Мустафа Бусулаић (Миленко Иликтаревић).

⁸ У серији се наизменично употребљавају оба израза, мада се етноним Цигани користи чешће.

⁹ Лик Агима Ругобе (Илир Тафа) јесте идентитетски вишеслојан, будући да овај косовски Албанац спочитава своје албанско порекло и изјашњава се као Србин, ројалиста и припадник Југословенске војске у отаџбини.

различите друштвене групе, нпр. хомосексуалци, проститутке, алкохоличари, радници, интелектуалци, као и различити поздрави, међу којима и претежно верски присутни у савремено доба, повезани с етничком идентификацијом становника Босне и Херцеговине у одређеној мери. Ти верски поздрави су „Селам алејкум”, „Мерхаба”, „Алахиманет”, „Помоз’ Бог”, „Бог ти помог’о”, „Фаљен Исус и Марија”, а остали поздрави су „Смрт фашизму”, „За дом спремни”, „Бог и Хрвати”, „Хајл Хитлер”, „Тобејараби”, „Сасоманге” итд. Код поздрава „Смрт фашизму”, Хилмија отпоздравља са „Лудом радовање”, као што на „Хајл Хитлер” и „За дом спремни” изговара „Тобејараби” и „Алахиманет” или говори „Бог ти помог’о, јуначе” када се обраћа четничком обавештајцу Агиму Ругоби. Када није расположен, Хилмија каже „И ја теби” сваком припаднику различитих војних и идеолошких формација након што му упуте неки од наведених поздрава. На овом месту ваља истаћи да је кроз међусобно поздрављање ликова у серији учињена пародија на верске поздраве присутне међу припадницима Бошњака, Срба и Хрвата у савремено доба. Многи становници су нпр. током теренског истраживања 2017–2019. године у Сарајеву истицали да је поздрав „Селам алејкум” заступљен код оних који су постали верници са распадом бивше Југославије (Dražeta 2021, 278–279).

Хилмија је као главни лик у серији пародија на данашње Сарајлије који живе у старим деловима града и због туриста и осталих гостију прилагођавају лични и политички наратив – од правдања личне позиције пред нацистима („Ми Босанци јесмо лопови, волимо да крадемо сатове, али нисмо комунисти”, „покушавамо у овај Тамни вилајет унијети мало фашистичке свјетлости”) преко приче о мултиетничности Сарајева и развијеном грађанском духу („мени је мултиетнично Сарајево светиња”,¹⁰ „овако ме к’о грађанина интересује”) и етничке дистанце („Какав Васо, то није муслиманско име?! Азра, сине, што ми ово радиш, ем си довела вјереника, ем није муслиман”) до критике на рачун родног града („Мислим, стварно, људи у овом граду немају образа”, „Сарајево је махала, ба, за по’ сата се све разгласи”, „Ово Сарајево је пуно стоке”). Путем уводне шпике на почетку сваке епизоде, где се набрајају важни догађаји из Другог светског рата којима су на пут стала догађања у Хилмијином конаку, учињена је пародија на „сарајевскоцентрични” поглед на свет, карактеристичан за наведене становнике Старог Града који мисле да је друштвено-културни оквир у коме живе најважнији на свету и да се у том оквиру све збива.

¹⁰ Тако се нпр. на Хилмијиној листи дужника у механи могу пронаћи Митар, Јозо и Сакиб, као представници свих етничких и верских заједница („од њихових дугова могу испећи сто литара ракије”). Хилмијина ћерка Азра користи такође сличну аргументацију када свом оцу објашњава зашто је приступила партизанима јер су тамо „наши, и Мујо, и Анте, и Радован”.

Када су у питању друге рефлексије на савремени тренутак, нарочито на политичком нивоу, она се у сличном облику јављају у ТВ серији „Курсације”, која нуди „каналисање (појединачних) фрустрација и незадовољстава гледалаца са савременом политичком ситуацијом у Србији” (Krstić 2009a, 142–143). На исти начин, ТВ серија „Конак код Хилмије” исмева присуство војно-политичких и економских снага међународне заједнице у Босни и Херцеговини, горенаведене верске и друге поздраве, уз лични и политички наратив „правих Сарајлија”,¹¹ као и коришћење различитих валута не само у савременом већ и у ратном контексту војног сукоба 1992–1995. године. Приликом различитих трансакција са различитим актерима на „црном тржишту”, Хилмија користи немачке рајхсмарке, југословенске динаре и хрватске куне, као што су за време последњег рата у Сарајеву коришћене немачке марке и југословенски динар, касније расчучен у босанско-херцеговачки динар (новчани бонови, валута Републике Босне и Херцеговине), динар Републике Српске и хрватски/у динар/куну (валута Републике Хрватске и Хрватске Републике Херцег-Босне). Данас је коришћење различитих валута на подручју Сарајева и читаве Босне и Херцеговине у потпуности омогућено, иако је образована јединствена валута – конвертибилна марка. Подсмеху је у серији изложен и тзв. „бошњачки новогвор”, покушај ретрадиционализације језика босанско-херцеговачких муслимана помоћу убацивања слова „Х” у речи као што су „мехко”, „кахва”, „лахко” итд., као и помоћу убацивања и оживљања оријентализама у језик, те исламизације и кроатизације говора (Toshovich 2012, 50, 64; Sotirović 2009).¹² Ипак, становници из редова различитих етничких заједница у Сарајеву сматрају да говоре један језик са различитим именима (Popadeva i Dražeta 2021).

Босанци, у серији приказани кроз Босанце-муслимане, тј. босанско-херцеговачке муслимане (данашње Бошњаке), оличени су у главном лику Хилмији Фрљу, као и шефу сарајевске полиције која сарађује са Немцима, Мустафи Зулфепуштампашићу. Остали ликови који се појављују као Муслимани, они који би се данас етнички идентификовали као Бошњаци, јесу Хилмијина ћерка Азра и његов сестрић Изет, Мустафин помоћник Гидра и један од гостију кафане, Ибрахим Зољ. О оним припадницима муслиманске популације у Босни која се етнички идентификује као Хрвати

¹¹ Више о унутрашњим поделама и границама у оквиру сарајевске популације писао сам на другом месту (Dražeta 2021, 248–345), док је ту тему обрадио такође и један страни аутор (Stefansson 2007, 59–77).

¹² У том контексту јављају се и наведени поздравни као што су „Селам алејкум”, „Алахманет” и „Мерхаба”, као и узречице „Алаха ми”, „Халал олсун” и „Алах селамет”. Треба имати на уму да ови изрази нису „измишљени”, већ поново оживљени, због чега синтагму „бошњачки новогвор” треба схватити условно.

биће писано у једном од наредних одељака. Босанци-Срби православне вероисповести нису приказани, изузев Хилмијине упосленице баба Зорке која током серије не води ни са ким дијалог, тако да је овај део популације представљен у контексту регионалних стереотипа (област Романије) изговорених од стране Хилмије и других ликова.

Осим што је спреман на све како би извукао личну и материјалну корист, Хилмија је, као што је већ наведено, приказан као лукав, похлепан и осветољубиви гостионичар (механџија). Када је реч о погледу на исламску веру и њој припадајуће религијске праксе, Хилмија наводи да клања сваког дана „пет вакат намаза” (пет дневних молитви), чиме покушава да се позиционира као „прави верник” пред усташом Крешимиром који га оптужује да је „црвени” и „комуњара”. У истом маниру Мустафа говори да у његовом животу нема ништа ново, „ред куће, ред џамије, ред хапшења”. На тим местима учињен је хумор на ретрадиционализацију присутну код Бошњака од времена распада бивше Југославије, тачније оживљавање религије у јавној сфери и повратак исламским начелима у контексту политичке инструментализације и тренда у друштву (Dražeta 2021, 208–279, 295), као што је пародија учињена и на верске поздраве и лична имена, посебно женска (Рувела, Саџида, Бегзада, Мукелефа). Музика је код Босанаца тужна, иако је они слушају кад су срећни, чиме се алудира на севдалинке, песме интима и љубавног бола, као један од музичких облика везан за муслиманску градску традицију у Босни и Херцеговини (Karača Beljak 2014, 84). Хилмијино „босанство” приказано је кроз ентеријер његове собе у којој је на зиду окачен инструмент саз, слика његове ћерке (приврженост породици) и сеада (ћилим). Саз и хармоника, уз севдалинку, касније су у серији приказани као одлике музике у Босни, што је такође стереотипно виђење музичке традиције одређеног поднебља. Исти је случај са упрошћеним погледом на народно градитељство, пошто Хилмија помиње „традиционалну беговску босанску кућу” као оличење поштења. Пред њом се, наиме, не могу љубити и додиривати заљубљени парови, а осим куће, ту су комшије и „сарајевска дјечница” као још једна од „моралних брана”. С друге стране, у истој тој кући Хилмија уз помоћ партизанских илегалаца организује стриптиз вече приликом Хитлерове посете Сарајеву. Босанци се помињу у серији као „луд народ” зато што граде врата са ниско постављеним штоковима за „кепеце”, а у један од тих штокова сваки пут удари Црногорац Португалац приликом уласка у Хилмијину кухињу.

Осим „бошњачког новоговора”,¹³ подсмеху је изложен и одевни аспект савремених Бошњака – зар који носе жене и фес који Бошњаци сматрају

¹³ Хилмија наводи да говори босанским језиком (више у: Popadeva i Dražeta 2021; Toshovich 2012). Исто тако, четнику Радовану Лепињи говори да је ћирилица босанско писмо, док касније пред Шилингом говори да ћирилицом пишу Срби,

својим националним обележјем. Док се жене описују као „ултрамодерне” и док им други ликови у серији упућују комплименте (четник Радован каже, „што се мање види, то је више секси”), дотле Хилмија користи ситуацију да организује „Октобар фес”, догађај по узору на минхенски фестивал пива „Октоберфест”. На улазу свако од гостију из редова локалне и окупационе елите добија по један фес, а Хилмија се досетио да их наплаћује – десет рајхсмарака по комаду. Овај догађај Хилмија описује као уношење „фашистичке свјетлости” у „Тамни вилајет”, чиме се прилагођава тренутној ситуацији, баш као и у многим другим случајевима.

Мањак солидарности међу Босанцима током невоље исмева се кроз различите сцене у којима Хилмија и шеф полиције Мустафа желе један другом да напакосте преко хер Шилинга, команданта града који у својим рукама има војну силу и оперативну моћ. У једној од тих ситуација, Мустафа моли Хилмију да га не обрука тако што ће разгласити свима како узима мито од Немаца, зато што су њих двојица Босанци – „исти зрак дисали, исту воду пили, малтене на једној сиси одрасли”. Исто тако, Хилмија свом упосленику Дурмишу у затвору пред стрељање каже да није могао никако да га ослободи, без обзира што је молио Шилинга, те да ће му за цену (сахрану) обезбедити табут¹⁴ и двојицу хоца. Хилмија Мустафу и друге следбенике фашистичког режима назива „балијама”,¹⁵ како би направио отклон од њих. Мањак солидарности се испољава приликом препирки између Хилмије и његовог сестрића који током обављања задатка личног асистента команданта града Шилинга говори рођеном ујаку да се „не исплати” да му прича с ким све сарађује, јер он све то мора рећи свом надређеном немачком официру. У истом маниру поступа млада партизанка Азра, Хилмијина ћерка, када каже да то што је он њој отац неће да му помогне када комунисти дођу на власт, уколико се открије да је сарађивао с окупатором. Спремност на подвалу и лукавство исмева се код Босанаца тако што Хилмија наводи да је припремио „чорбу с озбиљним траговима парадајза” и „вино с озбиљним траговима грожђа”, као што је Дурмишу рекао да усташи Крешимиру послужи Карађорђеву шницлу као „Павелићев шинцл”. Босанци су описани и

Црногорци и Македонци, док Босанци, Хрвати и Словенци пишу латиницом. Заправо се на овом месу прилагодио немачком официру који је претеће писмо добио на ћирилици, на шта је Хилмија рекао да прва три наведена народа обично учењују друге, док друга три народа то не чине.

¹⁴ Даске преко којих се ставља покојник и преко њега платно, приликом верског обреда сахрањивања у исламу.

¹⁵ Наведени израз користили су припадници муслиманског грађанства и аристократије за муслиманско рурално становништво у погрдном смислу (Lovrenović 2017, 16–17). Занимљиво је да Мустафа такође назива Хилмију „балијском шкртицом” јер не храни довољно Шћепана Пернатог, голуба писмоношу.

као ратоборни, плаховити људи, у складу са постојањем мишљења према коме различите заједнице у Босни и Херцеговини бивају ангагонистичне и истовремено толерантне једна према другој, мада се налазе у стању непрекидне тензије (Hayden *et al.* 2016). Видевши да је четнички војвода Радован Лепиња напустио своју собу, Хилмија на њега потеже кубуру купљену од усташког сатника Крешимира, што Радован коментарише, „Јесте ви Босанци зајевани, то се одмах потеже, чакија ил’ кубура”.

Босанци су такође непоштени, ограничени у размишљању и деловању,¹⁶ наивни и „примитивни”, „глупи и лајави”, и то из угла немачког команданта града, хер Шилинга, за кога су Немци „људи од речи и поверења”. Док Хилмију уважава и говори да је поштен „као да је Немац, а не Босанац”, дотле Мустафу непрекидно омаловажава у вези с подухватима проналажења партизанских илегалца и других полицијских радњи. Његова дела кори тиме што вређа Мустафину тенденцију да стално пије кафу (хедонизам) и његов физички изглед („глупа босанска тинтара”, глава) и употређује га са животињама којима додаје префикс „босански”. У питању су торњак, медвед, коњ („глупи Боске коњ”), муфлон, бивол, бизон, тапир и опосум. На Шилингово питање зашто би неко ко је ископао тунел исти затрпао, Мустафа би одговорио: „Ми Босанци смо реално будале, свашта се може очекивати од нас”. Тако је прихватио стереотип по коме су Босанци ограничени, као што то много пута чини када добија критике од немачког официра. Илустративан је приказ Мустафиног помоћника Гидре, који је у потрази за илегалцем Валтером у Сарајеву почео да се представља као лажни Валтер, због чега су људи одмах почињали да беже од њега. Као и Хилмија, Мустафа ће за новац учинити све како би своју позицију додатно учврстио, чиме су Босанци приказани као „поткупљиве” особе. Верни приказ овог стереотипа јесте Хилмијин сестрић, Изет Фазлиновић, који за неколико дана мења идеологију од фашисте до комунисте. Први пут то чини због новца, а други пут због девојке. Међутим, неке од ових особина везују се за Херцеговце, о којима ће више бити речи у једном од наредних одељака рада. Фотограф Зис Хилмији саопштава да, без обзира што преко њега ради за партизанске илегалце, прихвата да ради и за усташе, како му не би затворили радњу. Хилмија нема ништа против и саветује га да тако настави. Слично овоме јесте и Хилмијино критиковање „глухе партизаније” као „комуњара” и „иновјерника” с једне стране, а затим сарадња са партизанским илегалцима с друге стране. Наведени примери указују на потпуно прилагођавање личног и политичког наратива Босанаца-муслимана тренутној ситуацији.

¹⁶ Шилинг помиње да поседује „аријевско поштење”, што је Босанцима „тешко дохватљив појам”. Такође, када Мустафа не обави задатак, Шилинг наводи: „Ви Босанци сте стварно глупи, спори и касните у свему.”

Босна се описује као хомофобна средина у којој особа истополне сексуалне оријентације може имати угрожену безбедност. Тако Шилинг говори свом љубавнику Ивици Нагузићу „превише си нежан за ову луду Босну”, а он сам тврди да је Босна постала „сувише несигурна” за њега. Босна је земља у којој је све могуће, па и то да Албанац ради за Србе и другује са ђенералом Дражом на Романији, као што је Босна уједно и „катастрофа” зато што у њој нико не уме да чува тајну. Босна је „вукојебина са превише река”, бар за немачког официра Шилинга коме је поверено да води офанзиву на Сутјеску против партизана, што му јако тешко пада, с обзиром на то да је у Сарајеву само ланчарио. Након што се врати из офанзиве уз опаску да су планине у Босни неприступачне и тешке, Хилмија му одговара „да ваљају, не би Босну запале, ено Холандије, равна к’о тепсија, што тамо нема планина”. У Босни радници (угоститељи, рудари) нису цењени и плаћени колико треба, што је у серији приказано како би се хумористички приказало тренутно незавидно стање, где је речено да је од ратовања у тој држави горе само угоститељство. Када су у питању стереотипна виђења Босне везана за период пре стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца/Југославије, Гордана Љубоја наводи да се она описује као вечито разапета земља, притиснута недаћама „и замршеним политичким проблемима”, у којој живе људи „истога рода, но, ипак, по много чему различити, далеки и туђи” (Љубоја 2001). Са формирањем југословенског краљевства наведене представе јењавају зато што се становници Босне кроз хумор третирају интимније и блискије, губећи постепено „статус полу-странаца” (Љубоја 2001). Временом је засебан хумористички профил (идентитет) Босанца везиван уз јужнословенске муслимане [данашње *Бошњаци*, курзив ауторов], због тога што је та популација подесна да унесе освежење, разноврсност и онеобичавање у хумору кроз језик, тачније „изобиље нових речи, узречица и појмова преузетих из турског језика (Љубоја 2001). На тај начин могуће је објаснити зашто су Босанци-муслимани узети у ТВ серији као једна од три главне босанско-херцеговачке етничке и религијске заједнице.

У серији су прикази Срба оличени кроз партизанског илегалца Владимира Перића Валтера и четничког војводе Радована Лепиње. Етничку припадност Србима наглашава Албанац Агим Ругоба, упуслен код четника. Остали ликови за које се може рећи да су српске националности су баба Зорка, Хилмијина куварица, проститутка Ана Вуцибатина, Титова лична секретарица Даворјанка Пауновић, партизански борац Васо Мискин Црни, адвокат Јован Прдимах, сликар Страјо Јовановић и Ранка, млада СКОЈ-евка. Док су Срби из Београда садржани у лику Валтера, Срби из западне Србије су приказани путем Радована. Први је углађени хедониста, стално очешљане косе, а уживање у јелу, пићу и гледању младих другарица му је често важније од задатака које добија. Други је груб, неотесан, на моменте

саосећајан. Остали ликови не показују одређене особине на основу којих би могли да се наведу етнички и регионални стереотипи, изузев баба Зорке за коју Дурмиш наводи да чита ћирилично издање новина „Босански дани” и која се осмехнула на долазак Радована у конак, иако не изговара ниједну реч током читаве серије.

Срби су описани као ратоборни и стога усташки сатник Крешимир закључује да „ко год је ратовао са Србима, то су добри људи” и такође сматра да мржњу према овом народу поседује „у границама нормалног”, док је за њега националиста „онај који мрзи Србе ван граница нормалног”. Према Србима се изражава гађење, када нпр. Крешимир добије порцију пилећих прса и куваног кромпира, жали се Хилмији да „панирани српски опанак” изгледа боље, или када рецимо Хилмија каже да се „српска династија оплођује по шталама”, јер се сумња да је мештанка Равне Романије Радодајка затруднела са Краљем Петром и касније родила његово дете. Ни у једном тренутку Креша не жели да се поистовети са Србима („радије ме уби него реци да сам Србин”), поготово језички, нпр. по питању месеца у години не жели да чује за „новем-бре”, „децем-бре” (бре као узречица Срба из Србије и Црне Горе) или приликом случајног доласка четника Радована у Сарајево кога Креша не разуме јер говори српским језиком. У том смислу ваља поменути да је Хилмијина етничка дистанца према Србима најбоље описана када му сопствена ћерка Азра саопштава да се верила за партизанског борца Васу Мискина, после чега Хилмија бурно реагује јер јој вереник нема муслиманско име и описује га као „каурина” (неверника). Мустафа говори да је нормална реакција на Србе секирација, јер су они као „алергија и осип”, не могу их се људи „отарасити”. Када хер Шилинг говори да Хитлер поседује дар за сликарство и уклањање „целих нација”, Креша узвикује „Без Срба”, на шта Шилинг одговара да „има и добрих Срба, рецимо господин Недић, господин Михајловић”, где се Срби заправо поистовећују са четничким покретом. Срби су „врхунски сељаци”, пошто код њих може све да се купи, а то је двомислена изјава каквих има још неколико у серији. Тако нпр. четник Радован каже да у животу није прочитао ниједну књигу и да никада није појео ниједно воће. Српско име и презиме у ратном Сарајеву није пожељно, упозорење је које Хилмија казује Јеврејки Рахаели скривеној у његовом конаку, након што она размишља о избору имена за аусвајз (личну карту).

Срби су наивни јер у све могу поверовати што им други народи кажу, али се истовремено приказују као неко ко све држи у својим рукама, кроз пример Југославије коју Хилмија назива „Србославијом” када разговара са четничким обавештајцем Ругобом.¹⁷ Српство овог Албанца приказано

¹⁷ У том смислу наводи да не треба потцењивати Албанца који жели да се жртвује за српску монархију. Краљ Петар Други се у једном тренутку описује

је кроз ентеријер његове собе (чутура, икона Светог Саве и гусле на зиду), именовање сопственог детета (Митар) и опчињеност ликом краља, мада су остали ликови, посебно Хилмија, сумњичави према његовом (српском) етничком идентитету,¹⁸ чак толико да појединци мисле да је увреда када му Хилмија каже да је Србин. У једном тренутку Ругоба изјављује „код нас Срба нема педера”, желећи да се поистовети са негативним односом Срба према хомосексуалцима. Када схвати да су на „истој страни”, Радован са осмехом пита Ругобу „шта се љутиш Србендо”, пошто га је пре тога давио мислећи да је Ругоба Албанац. Наведени облик етнонима Србин („Србенда”) Радован користи када се обраћа и Митру, Ругобином сину који је још увек беба, дакле, као вид интраетничке комуникације помоћу које Срби наглашавају патријархалне вредности, простоту и повезаност са руралном „неисквареном” средином, насупротив високој култури софистицираних космополита (Živković 2011, 311). Поред наивности, Србе краси лукавост, јер илегалца Валтер преко адвоката Прдимаха планира да од Хилмије купи конак чија ће вредност након завршетка рата бити вишеструко увећана. То покушава да учини тако што преко Хилмијине ћерке Азре говори да ће свако ко после рата буде поседовао велику имовину бити стрељан, док се с друге стране одмах појављује адвокат Прдимах да Хилмији уручи понуду његовог клијента Владимира Перића. Ипак, Хилмија дознаје за план и одустаје од продаје конака, јер схвата да је Перићев надимак управо Валтер, кога он под тим именом и познаје.

Немци се у ТВ серији „Конак код Хилмије” приказују као дисциплиновани, одмерени, познаваоци доброг укуса и расисти који деле свет на супериорне Немце аријевске расе и оне који то нису. Обично се те особе називају погрдним именима, босанским/балканским идиотима (нем. „Bosnischer/Balkanischer idiot”), јер се од Немаца, како је већ раније у раду речено, разликују у погледу радне дисциплине и личне одговорности. Тако

као „српска будала” а чланови југословенске владе који су са њим боравили на Равној Романији пре полетања за Лондон као чланови српске владе. Хилмија у том смислу наводи да га не занимају ствари „с оне стране Дрине”, након што му Ругоба доведе бебу у колицима за коју се мисли да је дете Краља Петра.

¹⁸ У једном тренутку Хилмија назива Ругобу „међедом албанско-српским” и пореди његову жељу да буде Србин са тринаестом, неизбушеном рупом на „традиционалном српском инструменту” – фрули – која има укупно дванаест рупа и другом приликом му говори „ти, да имаш мозга, не би радио за Србе као Албанац”. У другој ситуацији Ругоба говори Васи да су обојица Срби и да лепо треба да се договоре ко ће са Шилингом лећи у кревет како би дознао информације о немачком складишту оружја. Трећа ситуација приказује Ругобу кога Мустафа и Гидра муче у седишту полиције, где Ругоба говори да „можда јесте Србин”, али није хомосексуалац, што је двојици мучитеља невероватно у смислу да неко ко је Албанац и жели да буде Србин можда заиста не лаже.

нпр. Шилинг наводи „стару баварску пословицу” везану за рад – „ако же-лиш нешто направити како треба, мораш то урадити сам.” Нека од погрд-них имена се везују за Босанце као становнике Босне чије су особине пове-зане са одређеним животињама (медведима, коњима, биволима и сл.), док се истовремено код хер Шилинга,¹⁹ главног лика у коме су сва стереотипна виђења о Немцима приказана, наивност као особина провлачи све време. Ово је нарочито случај у односу са Хилмијом, главним ликом препреденог понашања, за Штрумбафирера Шилинга (команданта Сарајева) поштеног и часног, а за Мустафу (шефа сарајевске полиције) увек сумњивог. Тако нпр. Шилинг говори за Хилмију да је поштен „као да је Немац, а не Босанац”,²⁰ мада Хилмија пред њим Трећи Рајх непрекидно назива „фашистлендом”, авиокомпанију те земље „фашист ерлајнсом”, те не отпоздравља са „хајл Хитлер”. Немци су такође приказани као велики фашисти јер морају да обожавају врховног вођу Адолфа Хитлера (у серији хумористички назва-ног „Бркица”),²¹ симболе тј. кукасти крст (свастику) и све оно што чини Трећи Рајх по питању технолошког и војног напретка,²² те брисања етнич-ких и верских заједница широм Европе.

Немци су радни и одговорни, што никако нису Босанци и сви други наро-ди на Балкану, како то наводи више пута хер Шилинг када кори Мустафу,²³ бранећи му у већини случајева да с њим попије кафу зато што је Мустафа дужан да обавља поверене му задатке, а не да кафенише где стигне. Када Мустафа предложи неки план за разоткривање мреже партизанских илегал-лаца који се испостави као добар, Шилинг га преузима као свој и припи-сује добре организационе способности свом (немачком) народу, чиме се врши пародија на то да југословенски радници раде оно што Немци не би хтели (Antonijević 2013, 102–105), а додао бих, оно чиме Немци желе да наставе да руководе. Међутим, Шилинг се у Сарајеву не бави претерано

¹⁹ Порекло хер Шилинга је из Војводине, у којој је живела значајна популација Немаца (више у: Krel 2014).

²⁰ У другој прилици изговара да је организован „као да је Немац, а не Сарајевац”.

²¹ Међутим, нису само Немци фашисти, будући да Мустафа закључује пред Шилингом „док је Балкана, биће и фашиста”, након што му Шилинг саопштава да треба да му пронађе личног асистента који говори немачки језик и идеолошки подржава националсоцијализам. Касније се испоставља да је тих младих фашиста много, али да је већина њих необразована и не говори ниједан страни језик, тако да Шилингу нису од користи.

²² Нека од тих технолошких достигнућа су пнеуматска хилти бушилица и експрес лонац.

²³ Шилинг му у том смислу каже „ми Немци не губимо ствари тако лако, срећа имамо копију”, мислећи на план одбране града до кога желе да се домогну партизани и четници.

неким већим пословима, због чега му Берлин повремено издаје наређења за војна дејствовања или пак унутрашње истраге, каква је она везана за откривање хомосексуалаца међу редовима немачких официра у Сарајеву, према шаљиво названом „Закону о расној и сексуалној неједнакости”. Ту се код Шилинга јавља жеља да превари тренутно нацистичко устројство, јер за свог љубавника Ивицу Нагузића даје мито од 1500 рајхсмарака Мустафи приликом одласка у станицу полиције.²⁴ Како би са себе отклонио било какву сумњу, Шилинг се пита „како неко може бити хомосексуалац и SS официр, то је неспојиво”, коментаришући девојке које носе зар као „лепе и згодне Сарајке”.

Шилинг настоји да „развије” монотонију свог боравка у Сарајеву тако што од Хилмије тражи да организује фестивал пива по узору на минхенски „Октоберфест”, свечаност поводом Химлеровог а потом Хитлеровог доласка у Сарајево или фиреровог рођендана.²⁵ Поменути једноличност у Сарајеву се развија и кроз намерно изазивање експлозије, након чега команда у Берлину неће пребацити Шилинга на руски фронт или неко друго место у коме не владају „мир, тишина и хармонија” као у Сарајеву. Немци су кроз Шилинга приказани као перверзан народ, у смислу излазака ван оквира „конвенционалног секса”, што се може уочити приликом сцена када партизански борац Васо Мискин Црни, четнички обавештајац Агим Ругоба и Ивица Нагузић имају близак контакт са сарајевским ратним командантом. Ипак, дисциплина и одговорност нису баш увек посреди код Немаца, већ и похлепа. Наиме, хер Шилинг долази до идеје да широм Сарајева огласи вест о томе да ће поштенем налазачу јеврејске свете књиге Хагаде дати велику своту новца – десет а затим двадесет хиљада рајхсмарака. Шилинг затим планира да књигу прода на црном тржишту како би себи обезбедио миран живот кад се рат заврши. Поред тога, Немци су приказани као народ који ће неке учинити услугу уколико их то не буде коштало или превише деранжирало. Уз то се хвале како они не би били они „кад не би имали све”, па тако и „лек за престанак пушења”. Немци су плаховити уколико не могу да контролишу ситуацију по питању дијалога или идеолошких погледа, деру се и понижавају саговорнике, а кад се разочарају или им се деси несрећна околност, тугу лече алкохолом.

²⁴ Код Шилинга се такође јавља бес када му неко кроз метафоричко поређење помене било шта повезано са његовом хомосексуалном оријентацијом, како би сумњу у потпуности пребадио на неког другог. Чак се у једној сцени Шилинг труди да са Ивицом изађе на вечеру тако да њих двојица буду са две девојке и тако покажу да су у нацистичком окружењу хетеросексуално настројени.

²⁵ Током рођендана, Шилинг је рекао да Хитлер има велики таленат за сликарство и истребљење целих нација.

Црногорци су у серији приказан кроз лик Божицара Божа Божовића Португалца, који је тај надимак добио јер се укрцао на брод за Португалију, уместо брод за Шпанију, када је хтео да буде добровољац у Шпанском грађанском рату на страни комуниста. Његова појава стереотипни је приказ човека који по сваку цену гледа да угоди себи па тек другима. Осим хедонизма (уживање у јелу и пићу, посебно кафи),²⁶ Португалца красе хвалисавост, плаховитост и сумњичавост према Хилмији („мене је овај нешто сумњив, код нас у Црну Гору не би дочека’ јутро”) који му говори да је „лијенштина”, „брдски коњ португалско-црногорски” и да је Црна Гора пуна хомосексуалаца. На ову последњу ставку Португалац се дрзнуо, казавши да је то немогуће, а реченицу завршава тако што псује оца, што чини често током серије. Прагматичност овог лика огледа се у томе што осталим саборцима, као што су рудари и народни хероји, даје моралну подршку, само како би наставили да раде оно што им је поверено као задатак. Некима унапред дели партизанске споменице, ужива док командује подређенима, а најчешће води главну реч када су неки важни зборови у питању, нпр. оснивање Комисије за израду стратегије привредног развоја комунистичке Југославије. Музика је у Црној Гори таква да „нема много пјесме – ганга, гусле и тако то”. С тим у вези је и разговор који Португалац води са Слободаном Принципом Сељом, партијским комесаром за културу. Након што му комесар каже да у Босни не могу да прођу гусле на партијским фолклорним приредбама, већ „саз и хармоника, покоја севдалинка, инструмент на једну жицу, па ће то море ваљат’?”, Португалац одговара: „Пази ти што причаш, у зеницу ока ми дирај, али у гусле не, е”. У овом случају су гусле поистовећене са Црном Гором, иако су итекако заступљене у Босни и Херцеговини, о чему је више писано (Guја 2021, 81–96). Када себе критикује, Црногорац говори „који сам ја дорат” (тип коња). Када хвали друге, као нпр. голуба писмоношу „Шћепана Пернатог са Дуримтора” кога партизани хоће да ангажују у преношењу порука, говори да је то у Црној Гори „задња ријеч технике”. Када га голуб разочара јер је због хране отишао код шефа сарајевске полиције Мустафе Зулфепуштапашића и заборавио на задатак, Португалац одлази да га убије прерушен у Мустафину рођаку из Рожаја,²⁷ иако наводи да му је тешко што то чини. Пошто се Португалац и Владимир Перић Валтер заљубљују у исту особу, Титову секретарицу и љубавницу, Португалац се уз ракију свом саборцу и другима јада колико је воли, иако је видео само неколико пута пре тога. Идеалтипски приказ

²⁶ Португалац се често жали да је неиспаван и да не може да „функционише” док не попије кафу.

²⁷ Место у североисточној Црној Гори у којој већинско становништво чине Бошњаци.

херојског друштва у Црној Гори из литературе (Gezeman 1968) у овој ТВ серији добија своју потпуну хумористичку ноту.

Хрвати у ТВ серији „Конак код Хилмије” приказани су кроз лик усташког сатника Крешимира и делом лик Ивице Нагузића, о коме ће бити више речи приликом анализе регионалних стереотипа. Промена расположења и мишљења, кукавичлук, надменост, наивност²⁸ и лош смисао за хумор одликују Крешимира, „непоколебљивог борца за личну корист и хрватску самостојност”, а који је у стању да свакоме набави оно што тражи од робе.²⁹ Он, приликом тих трансакција, покушава да превари Хилмију, иако му то ретко успева пошто обично бива супротно. Једини пут када му је то пошло за руком било је када Хилмија није био у конаку, те је Крешимир Дурмишу рекао да све рецке у листи дужника („тека”) везане за њега представљају унапред плаћена пића, уместо неплаћених. Поврх тога, Крешина особина женскароша се огледа у коментарисању сваке женске особе, укључујући Хилмијину радницу баба Зорку, као и у томе што је љубав свог живота видео у локалној сарајевској проститутки, Ани Вуцибатини, за којом пати када сазна да поред њега интимно виђа десетине других мушкараца. Његова самокритика полази од тога да свако ко ратује са Хрватима не може бити нормалан („велики шупак”), али је свестан тога и да свако може да га превари – од Хилмије до Ане, због чега тугу чести лечи пићем.

Крешимир (у серији му је надимак Крешо и Креша) у свакој прилици покушава да исправи саговорнике да изговарају правилно хрватске речи. Тако се за пиштољ каже „самокрес”, за олују „невријеме”, а за изговорену реч „новембар”, Крешимир вади пиштољ према Дурмишу који на крају каже „студени” после неколико покушаја. Тад је казао да не жели да чује за „новем-бре”, „децем-бре” и „та остала говна”, већ да се сви изражавају само на хрватском. Напори хрватских лингвиста су, за разлику од српских, били усмерени ка избацивању интернационализама и других речи страног порекла, по узору на чешке лингвисте (Stevanović [1953] 2011, 199). Хилмија и његова ћерка Азра често користе термин „Ендезахија” када желе погрдно да назову државу у којој тренутно живе, а Хилмија чак у једном тренутку закључује након препирке са Крешом: „Кад је усташа, то не море бит’ нормалан човјек!”³⁰ Када сазна од Хилмије да су хер Шилинг и Ивица

²⁸ Креша наручује „Павелићев шницл” у механи, а Хилмија наређује Дурмишу да баба Зорка направи Карађорђеву шницлу, коју ће послужити као Павелићеву. Креша одушевљено констатује да овај комад меса изгледа боље него у Загребу. У једном од мостарских ресторана сам током теренског истраживања на менију пронашао Карађозбегову шницлу, чији је састав истоветан Карађорђевој шницли.

²⁹ Хилмија то коментарише на следећи начин: „Намазан овај ујо, реагује на све, од игле до локомотиве.”

³⁰ Касније Хилмија говори да није знао да усташа може бити „шпицока” („одличан”, „кул”), зато што му је Крешимир предложио да се у конаку одржи

у емотивној вези, Крешимир пријављује Ивицу шефу полиције, Мустафи Зулфепуштампашићу, док од четника Радована Лепиње „двика” чим га угледа. Иако се, међутим, пита како он као усташа може да сарађује са четницима (како из назива „шумским дефектима”) на пољу набавке ракије из Поповог поља у Херцеговини, почиње да размишља супротно када схвати колико му то новца може донети. Немци у серији не посматрају усташе као себи равне, јер Шилинг као командант града констатује да „Павелићеве будале само лупају глупости” и да се усташки заповедник у Сарајеву Вјекослав Макс Лубурић превише „осилио”, након што је наредио да се у конаку поред слике Адолфа Хитлера мора наћи и слика Анта Павелића.

Посебно су приказани и муслимани који су се за време Другог светског рата етнички изјашњавали као Хрвати, и то кроз лик Мустафе Бусулачића. Он се усташа Крешимиру представља као „поета, филозоф и бизнисмен” и спреман је понудити „милион и петсто тисућа рајхсмарки у кешу” за Хагаду. Када је Крешимир касније упитао Хилмију је ли чуо за њега, он је рекао да јесте и додао, „то је ваше омиљено усташко цвијеће”, алудирајући на „хрватско цвијеће”, надимак којим су усташке власти настојале да придобију муслимане у Босни и Херцеговини за време Другог светског рата. Исто тако, Хилмија је љутитом Крешимиру рекао да не може да има ништа против усташа када је поглавник рекао да су муслимани њихово цвијеће, покушавајући да смири ситуацију. Хрвати-муслимани су приказани као истовремено учтиви и бескрупулозни људи, спремни на све како би дошли до личне користи. Иза куповине Хагаде стоји удружење „Босна без Жидова”, наводи Мустафа, због чега га Хилмија описује као „намазанка”.

Словенци су, кроз лик Јанеза Прешерна, заправо прерушеног Рома Дурмиша (Хилмијиног радника), приказани као „аустројски коњушари” који не умеју ни један задатак да обаве ваљано, живе на планинама у беди и сиромаштву, немају шта да једу и „немају музике која ваља”, а уз то су и чудни. Хер Шилинг се стога једном наглас пита како Хитлер није одлучио да стреља Словенце уместо Цигана.

Роми су сагледани кроз призму необразованих, прљавих и лакомислених припадника друштва, којима се мора командовати да би били „од користи” (понекад их чак и физички злостављати) јер се према њима не може гајити поверење. Дурмиш за сопствени народ каже: „знаш како Шваба воли нас Цигане, мало више од Јевреји, мало мање од Енглези”, чиме успоставља скалу сличну Србима који Роме истовремено романтизују и ниподаштавају (Živković 2001, 98–99). На тај начин и Дурмиш самог себе

турнир у доминама, а да се паре од свих учесника поделе између њих двојице, будући да је Крешимир својевремено био првак у доминама. На крају, Креша се поздравља са Хилмијом казујући „За домине спреман”, чиме се врши пародија на усташки поздрав „За дом спремни”.

често хвали и кори, настојећи да буде неприметан и добар са свима. Но ипак, свој отпор према окупатору заснива на диверзијама као што су пљување по суцукама (кобасицама) које се служе хер Шилингу, намерно доношење погрешног пића у кафани, наизменично пљување и брисање Хитлерове слике и гађање домаћих издајника тигањом. Дурмиш је у неколико наврата погрдно назван „Цигојнер” и „Ромалеј” због тога што би увредио некога нехотице, а чак је и био ухапшен јер је оптужен да је украо немачке разне планове, након чега се упитао „зашто преко твојих циганских леђа да се обрачунавају светске силе?” У ретким тренуцима био је „цигански цар”, када га је газда Хилмија похвалио за учињено добро дело.

Албанац Агим Ругоба који се етнички изјашњава као Србин предмет је подсмеха због свог нагласка и идеолошког залеђа. Након што се представља да ради за четнике, Хилмија му одговара: „Видим ја да је равнорорски дијалект”, а четник Радован Лепиња га учи да каже слово „Л”, зато што изговара „Хилмија”. На то што Агим и Краљ Петар другују Радован је љубоморан, јер је он као четнички војвода свог краља видео само у новинама. Иако Агим настоји да докаже своје српство кроз поменути дизајн ентеријера собе, опчињеност ликом краља и именовањем детета (Митар), околина то не препознаје, већ само то како он изговара поједине реченице („Бог ти помаже на тебе, јуначе”). У једном тренутку, Агим каже да настоји да „направи каријеру” због тога што нико од Албанаца неће да ради за Србе и четнике („Као Албанац, нико не сумња на мене да радим за четници”), али му то не полази за руком јер му краљев ађутант саопштава да треба да остане у Сарајеву и обавља друге задатке. Хилмија на то каже да му тако и треба јер је Албанац који хоће да буде Србин. Ругоба на то одговара да као што је неки Немац рођен у Немачкој, тако је и он Србин јер је рођен у Србији (Космет), додајући, „Хилмија, немој да се петљаш на мој идентитет”. Албанци са Косова се у серији погрдно називају „Шипци” и „Албанчери”, посматрају се као популација која све ради супротно од других народа, „мимо света”, која не одобрава постојање хомосексуалаца („кад дођеш на Косово и сазнају да си педер, има да те нема”) и чије су породице многобројне („знате какви су ти с Косова, биће да их је двадесет”). Поред тога, Агим Ругоба спава са Шилингом како би открио немачке ратне планове и доставио их влади у Лондону, чиме се приказује прагматичност Албанаца да ураде све што је потребно ради остварења циља, а некада чак и да се претварају да су нешто што нису, због чега Хилмија Ругоби, након што га је прерушио у Хитлера, каже: „Ви Албанци сте најбољи глумци у регији”.

Кроз лик италијанског официра Ђованија Ферарија Италијани су приказани као гласни („шта то крекеће овај ждерач жаба?”) и тврдоглави људи, у смислу да нешто што су наумили морају пошто-пото да добију. Гестикалација им је изражена док говоре, „никаква су војска” јер не ратују већ се

само „зафркавају”, а као ратни стратежи нису баш тако сналажљиви, будући да од Независне Државе Хрватске добијају „најлошију” земљу, подручје Херцеговине, Далмације и Истре. Корупција је код Италијана присутна од највишег до најнижег по чину („размажена банда”), као и хедонизам. Тако Ферари од Хилмије тражи да игра домине, док се у граду дешавају партизанске диверзије.

Сличан хедонизам својствен је Американцима, оличеним у пуковнику Форду, послатом у Југославију да процени да ли савезници треба да подрже четнике или партизане. Након што су партизани довели две „СКОЈ-евке стриптизете”, у чијој изведби је Форд уживао, подршка Сједињених Америчких Држава исказана је према партизанском покрету.

Јевреји су у серији приказани кроз два члана породице Кохен – Јакова и Рахаелу. Док први као партизански комесар има мишљење да сваки циљ оправдава средство, укључујући ангажовање Васе Мискина Црног око завођења команданта Сарајева Шилинга, дотле се Рахаела чини као супротност брату. Она, међутим, чини све како би сачувала свету јеврејску књигу Хагаду, и то повремено исказујући наклоност према самом Хилмији који се у њу заљубио на први поглед, али не и искрену љубав („Рат је Хилмија, не смијемо бити себични”). У том смислу, она Хилмији не дозвољава било какав физички контакт, док са адвокатом Јованом Прдимахом има итекако изражене контакте сваке врсте. Етнички стереотип о „шкртости” Јевреја није приказан експлицитно. Рахаела је за сваку услугу Хилмији давала осмех уместо новца, иако је он од сваког лика у серији успевао да извуче и „последњи динар”. Њен адут у виду личног изгледа и одевања успео је да буде средство надмудривања похлепног механџије, што „између редова” показује да су Јевреји ти који су домишљатији и лукавији од Босанаца-муслимана, данашњих Бошњака. То је приказано и током сцене када Рахаела немо посматра златну наруквицу коју је добила од Хилмије.

Регионални стереотипи (локализми) у серији су везани за нечију регионалну припадност (порецло), односно родни град, или пак кроз пређење појединих производа и других неживих ствари с одређеном регијом, а изговара их највише главни јунак, Хилмија, као Сарајлија коме на тренутке сметају „досељеници”, а на тренутке бива одушевљен њима. Пошто је описан као крајње амбивалентна и у размишљањима недоследна особа, Хилмија је и код исказивања регионалних стереотипа у вези с другим ликовима понекад благонаклон а понекад груб. Он се, наиме, користи одређеним скупом особина да означи људе с одређеног подручја у оквиру Босне и Херцеговине, или пак те особе пореди са појединим животињама, зависно од конкретне ситуације. Понекад изговара регионалне стереотипе везане за неки крај или место, а да са њима не повезује особе из свог окружења.

Највише упрошћених регионалних представа у серији има о Романији, регији чији назив потиче од истоимене планине источно од Сарајева. Област Романије, поред већег дела Града Источног Сарајева (општине Пале, Соколац, Источни Стари Град), обухвата општину Хан Пијесак, Пале – ФБиХ и делове општина Рогатица, Олово, Кладањ и Вареш. Наведени крај не припада ни источној Босни односно Подрињу и Бирчу, а ни централној (средњој) Босни, односно Зеничком пољу и Лашванској долини. Вековна културна интеракција између Романије и Сарајевског поља, у коме се данас налази већи део Града и Кантона Сарајево (општине Стари Град, Центар, Ново Сарајево, Нови Град, Илица, Вогошћа, Хацићи, Илијаш, Трново – ФБиХ), као и мањи део Града Источног Сарајева (општине Источно Ново Сарајево, Источна Илица, Трново – РС), условила је потребу за новом концептуализацијом простора који се у колоквијалном говору и у литератури назива Сарајевско-романијска регија (Mutabdžija 2016). Будући да су њене границе произвољне и нејасне, предлажем термин централно-источна (средњоисточна) Босна за ту регију којој припадају територије Кантона/Града Сарајево и Града Источно Сарајево, општине Хан Пијесак и Пале – ФБиХ, као и делови општина Рогатица, Олово, Кладањ и Вареш. Будућа теренска истраживања показале да је наведена регија, која се састоји од мањих области, културно слична у смислу да су њени становници током дугог временског периода били упућени једни на друге у економском, друштвеном и чак политичком смислу, као и по питању регионалне идентификације. Даље разматрање граница централно-источне Босне превазилази оквире овог рада, али је у том смислу илустративно напоменути да је Хилмија као Сарајлија највише регионалних стереотипа исказао према подручју Романије и њеном средишту, селу Равна Романија, показавши да је упућеност Сарајева као града према том подручју, макар и у хумористичком смислу, више него очигледна.³¹

Након што се Краљ Петар са пратњом стационирао на Равној Романији, селу у подножју планине Романије у истоименој регији, те чекајући Агима Ругобу који је требало да обезбеди логистичке услове за полетање према Лондону, Хилмија почиње да коментарише наведено село као „природно станиште” четника. Међутим, када од партизанских илегалца Валтера и Португалца добије динаре Краљевине Југославије да набави антибиотике за њихове саборце, Хилмија изговара да са тим парама неће да раде ни Срби на Палама ни у Рогатици, алудирајући на градове на подручју Романије у којима је генерисање српства јаче неголи у другим крајевима Босне и Херцеговине.³² На крају, бег Краља Петра с „импровизоване романијске

³¹ Случај је такође обрнут, јер су становници Романије упућени на Сарајево, што је и показало теренско истраживање 2017–2019. године.

³² Тако четнички војвода Радован Лепиња грешком долази у Сарајево са Романије јер је био у алкохолисаном стању и пита се одакле џамија на Романији, а видевши усташког сатника Крешимира и саборца му, пита се „откуд усташе

писте” успешно је изведен захваљујући Хилмијиној логистичкој подршци, уз посредовање Ругобе. Ствари се компликују када се девојка Радодајка са Равне Романије породи и добије сина за кога се мисли да је нови принц. Бебу на чување доводи Ругоба у Сарајево код Хилмије, који услед хаотичности ситуације у конаку каже „е, краљу мали, да знаш међу какве будале си дош’о, ост’о би сто година на Романији”, чиме хоће да подвуче да и од потпуне „дивљине” постоји „још већа дивљина”. Испоставља се да је са Радодајком „по’ Романије спавало”, али да је на основу изгледа бебиног уха утврђено да је Ругоба отац детета. Романијске шуме се описују и као „врлети гдје птица нема”, у смислу пустог и опасног места у коме се скривају партизански илегалци, а не само четничке формације („банде”, „дивљаци”). Вареш, тачније варешки камен, „тврђ к’о сам ђаво”, од кога је озидан Хилмијин подрум, помиње се као град али и истоимена општина чији делови припадају регији Романије. У шалама су сви становници Босне повезани с издржљивошћу услед тога што су им главе тврде и отпорне на ударце (Љубоја 2001). Тако је нпр. друг Ђуро, чувар партизанског штаба у шумама Романије, груб и неотесан, јер на позив комесара Кохена нагло отвара врата и удара Хилмију с леђа, на шта му овај говори, „Полако, Ђуро, није ти ово штала на Романији”. Иако Радован вапи за Равном Романијом јер се тамо осећа „сигурно”, а Хилмија прижељкује час када ће војвода отићи тамо, то се због разних немачких блокада града није десило. О људима из регије Романије као „дивљим”, „сировим” и „национално екстремним”, говоре како Бошњаци тако и Срби у Сарајеву и Источном Сарајеву (Dražeta 2021, 248–282, 353, 375–384, 395–408).

У том погледу је значајна планина Требевић, „гранична зона” регије Романије према Сарајеву, због чега је у серији приказана као место одакле се врше диверзије и напади партизана на Сарајево („стрчите низ Требевић преко Врањача до Соукбунара”), што можемо да посматрамо као опозицију природа (Романија): култура (Сарајево). Природа је у овом случају сигурно уточиште за све оне који се противе немачкој окупацији, док је град место где различити људи сарађују с окупатором или морају да се скривају ако су против њега. Узвишења (брдо, планина) се током серије понекад користе као поредбени оквир за наглашавање нечијих погрдних особина, као што је

наслед Романије?”. Након тога, Крешмир и његов саборац беже од страха. На Хилмијино питање „Откуд четник на Башчаршији?”, Крешмир одговара да се сигурно тај четник „скотрљал низ брег” са Романије и заспао пијан на улици. Током каснијих описа, Хилмија говори: „Спустила се мрцина с Романије, директно преко Требевића на Башчаршију, допловио на таласима ракије брље”, молећи четничког обавештајца Ругобу да Лепињу води назад на Романију из Сарајева. Чувши албански нагласак, Лепиња је почео да дави Ругобу, а Хилмија се умешао рекавши да је у Босни све могуће, па и да Албанац ради за Србе и с чича Дражом на Романији заједно „крка ракијетину”.

однос између људи из долине и људи са планине углавном антагонистичан (Dražeta 2021, 117–408; Živković 1997, 107–118). Хилмија планине користи у још једном контексту када говори о томе колико је рат неизванстан, поредећи га с временским приликама на Бјелашници, планини недалеко од Сарајева („сад сунце, сад магла – не види се прст пред оком”).

Регионални стереотипи према Херцеговини и Херцеговцима појављују се у серији кроз опис наведене регије као „глађу опустошене”, „камењара” и „најлошије земље” где живе „сирови” људи подложни корупцији. У серији се појављују и два лика из ове области, Изет Фазлиновић, Хилмијин сестрић, уз Ивицу Нагузића, Шилинговог љубавника. Док је Изет на моменте, док не слуша Хилмију, „токмак херцеговачки” (задрта особа), догле Ивица покушава да збаци са себе бремене сопственог порекла и говори да је из Загреба, тачније Ткалчићеве улице у самом историјском језгру града. То чини јер му је Хилмија коментарисао нагласак који „вуче на неурбани камењар испод Љубушког и Груда”.³³ Ивица на то додаје да ће у будућности сви Херцеговци бити из Загреба и да ће имати чак свог градоначелника, што је пародија на период када је Милан Бандић био градоначелник Загреба у периоду од 2000. до 2017. године. Такође, пародија је учињена на становнике Загреба чије је порекло херцеговачко и остале Загрепчане који ову популацију не признају равноправном (Dražeta 2021, 148). Херцеговци су приказани и као људи „од позиције”, након што Ивица Нагузић долази поново у Сарајево како би спровео истрагу као „Павелићев повјереник за хомосексуална питања” о томе ко је од високих немачких официра хомосексуалац. На предлог Крешимира да се поред слике Адолфа Хитлера у механу стави слика Анте Павелића, Хилмија жустро реагује и каже да то може учинити у Загребу или у Грудама, граду у западној Херцеговини који се стереотипно повезује са усташтвом, као и цела наведена регија (Dražeta 2021, 187).

Изет је тинејџер из Требиња, импулсивног понашања и још импулсивнијег доношења одлука, нарочито по питању идеологије – од присталице нациста до поборника комуниста. Долази код свог дајце (ујака) Хилмије у Сарајево пошто је његова породица у тешкој материјалној ситуацији, што Хилмији његова сестра Сафија укратко описује, „ми од камена супу правимо”. Камен, радикализам и отреситост су само неки од описа које Сарајлије приписују Херцеговцима (Stefansson 2007, 73). Изет одмах по доласку почиње да ради за Шилинга, команданта града, након што му је Мустафа, сарајевски шеф полиције, обећао високу плату. Недуго затим,

³³ У питању су два града у западној Херцеговини са већинским хрватским становништвом. Ивици, „херцеговачко-загребачком господину”, Рахасла такође упућује сличну опаску, рекавши му да звучи као да је из дела Загреба који се зове Љубушки.

придружује се партизанима пошто се заљубио у младу СКОЈ-евку Ранку. Хилмију то све излуђује, због чега га повремено удара и кори („то је даици хвала што те шареним буреком храни”). Попово поље као микрорегија у источној Херцеговини повезује се искључиво са лозовачом, ракијом коју наручују четници преко усташа и Хилмије, а хвали је и италијански официр Ђовани Ферари. Оно што се провлачи кроз приказе Херцеговаца било да потичу из источне или западне Херцеговине,³⁴ јесте прагматичност и њихово гледање личног интереса. Може се рећи да је то поглед становника Сарајева и Источног Сарајева када је реч о регионалним стереотипима (Dražeta 2018, 278, 309–310, 376–378).

Шумадија се приказује кроз лик четника Радована Лепиње, док је Загреб приказан кроз лик Ивице Нагузића, за кога ће се касније испоставити да ради за усташе. Оба лика су у потпуности опречна, будући да је код првог маскулинитет израженији него код другог који говори да је двадесети век прекретница јер је код Загребчана постало „нормално” да прилазе девојкама. За Радована Хилмија каже да је „четник из буквара” зато што смрди као „твор”, има велику браду и носи кокарду на капи, укратко „Маде ин Шумадија”. Нагласак којим говори Радован је вероватно из савремене западне Србије, док Ивица прича нагласком карактеристичним за савремену западну Херцеговину. Обе представе на основу регије уско су повезане с етницитетом, јер у западној Србији већински живе Срби, као што у западној Херцеговини већински живе Хрвати. Напослетку, Војводина се повезује с одрастањем хер Шилинга, јер је у тој регији Шилинг научио ћирилицу.

Остали регионални стереотипи у серији се повезују с појединим производима и другим неживим стварима из одређене регије. Хилмија тако говори да је најбољи тип кобасице суџуке из Високог (средња Босна), како би хер Шилингу дочарао оно што му се највише допада да једе за „фруштук”, тј. доручак (нем. „Frühstück”). Из ћилимаре у Травнику (средња Босна) су најбољи покривачи, док је шљивовица из Градачца (тзв. „градацица”, северна Босна) добра, али није најбоља као поменута лозовача из Поповог поља у Херцеговини.³⁵ Ибрахима Зоља, чија документа Рахасла носи прерушена у мушкарца, Хилмија представља зависно од ситуације. Уколико

³⁴ Источној Херцеговини припадају општине Требиње, Љубиње, Невесиње, Гацко, Билећа, Берковићи и Источни Мостар, као и општина Калиновик, са већинским српским становништвом, те Равно и делови општина Столац, Чапљина, са хрватском и бошњачком популацијом. Западној Херцеговини, већински насељеној Хрватима, припадају општине Љубушки, Читлук, Широки Бријег, Груде, Посушје и Томиславград.

³⁵ Један човек из Градачца, настањен у Сарајеву, тврдио ми је да је ракија из његовог краја најбоља зато што се тим послом баве читаве породице уназад неколико генерација, а временски услови погодују узгоју шљиве.

Рахасла учини неки неспретан потез, Ибрахим је „сељак” из Теслића који се не сналази у Сарајеву, а уколико се догоди да све буде у реду, Ибрахим је „пословни човјек” из Теслића или „подузетник” из Тешња. Један од регионалних стереотипа током теренског истраживања у периоду од 2017. до 2019. године било је наглашавање „предузетничког духа” код становника Тешња, Јелаха, Теслића, Добоја и других градова у том делу централно-северне Босне. Неки су личне особености погодне за малу привреду везивали и за подручје североисточне Босне – Тузлу, Бијељину, Живинице и сл. Када хер Шилинг креће у офанзиву против партизанских формација на реци Сутјесци, Хилмија наводи да то и „није неки избор, фочански крај”, алудирајући на „неприступачан терен” („у Доњим Пиздићима”³⁶) у околини Фоче (источна Босна), тачније у делу где протиче река Сутјеска. Кајмак из Шапца (западна Србија) се описује као најбољи, јер је пуномасан и слаже се уз печене кромпире, пуру (качамак, палента) и питу, док се Шабац описује као место у коме се на вашару може набавити све од робе („Божија башча (...) права варош, какав Лондон, какав Париз”) и у коме живи одређена популација Рома („Там’ има Срба, ал’ има и твојих” говори Креша Дурмишу).

Завршна разматрања

На основу анализираних ТВ серије „Конак код Хилмије”, као медијског текста у коме је највећи нагласак стављен на анализу реторике и дискурса карактеристичних за наведену серију, може се уочити мноштво етничких и регионалних стереотипа које ликови у серији упућују једни према другима. Хилмија, као главни лик, посматра амбивалентно припаднике свих етничких/регионалних заједница и кроз призму наведених стереотипа, покушавајући да оствари личну и материјалну корист, те ратну свакодневницу самом себи учини лагоднијом. То исто чини други главни лик, хер Шилинг, мада често прикривено. Етнички стереотипи су везани за нечију етничку/регионалну припадност, односно за то што је неко припадник одређене етничке/регионалне заједнице. Сви ти стереотипи, као упрошћене представе о тренутном друштвеном, економском, политичком, културном и сваком другом домену стварности, имају за циљ да растерете и олакшају људима ту стварност у савременој Босни и Херцеговини, опхрвану етницизацијом политике, друштва, економије и образовног система (Hromadžić 2017). Исти је случај и у серији „Сложна браћа”, где преувеличавање стереотипа

³⁶ Наведену сингагму за удаљено и неприступачно место, слично „Пичковцу” у Србији, чуо сам и забележио од више саговорника током обављања теренског истраживања.

везаних за припаднике свих етничких/регионалних заједница у ратом разореној Босни и Херцеговини служи критици јавног дискурса, друштвеног и политичког контекста, те самом „рушењу тих стереотипа узетих здраво за готово” (Petrović and Stepanović 2015, 217–228). Треба напоменути да се у серији „Конак код Хилмије” јавља стереотипизација свих ликова и да се у том смислу она не разликује од популарне британске ТВ серије „Ало, ‘ало!”, у којој је такође већина хумористичких елемената изграђена управо на тој општој стереотипизацији. Поступак у обе серије којим су подсмеху изложени припадници свих етничких, регионалних, друштвених и других групација јесте исти. Стога негативне рецензије новинара, филмских критичара и других на рачун „Конака код Хилмије”, у смислу потупне сличности са „Ало, ‘ало!”, не могу да стоје, будући да се не ради о глобализацији, већ глокализацији серије. У продукцији телевизијских серија могућа су два степена глокализације: примарна и секундарна.

Примарна глокализација је када се пуни садржај серије локализује као што је пример данско-шведске серије „Bron/Broen” („Мост”) која је са истим садржајем снимљена у Сједињеним Америчким Државама, и то под истим називом – „The Bridge”, док је у енглеско-француској копродукцији направљена серија „The Tunnel” („Тунел”). Уместо на данско-шведској граници, радња серије дешава се на америчко-мексичкој или британско-француској граници. Ликови су исти, али се ради о Данцу и Швеђанки, затим Американки и Мексиканцу и, напоследку, о Енглезу и Францускињи (García Avis 2015, 127/138).

Секундарна глокализација је присутна у серији „Конак код Хилмије”, која није копија у смислу приказивања многобројних епизода и заплета у серији „Ало, ‘ало!”, већ је њој слична по начину стереотипизације помоћу кога је грађена велика већина хумористичких елемената. С друге стране, у „Конаку код Хилмије” тај поступак јесте истоветан оном као у „Ало, ‘ало!”, што с антрополошке тачке гледишта не значи да је домаћа верзија копија стране, већ локална перцепција и уметничка обрада нечега што потиче из другачијег друштвено-културног оквира. У таквим случајевима антрополошки је значајан начин на који се врши глокализација тј. како се стереотипизација етничитета, што је основно ткиво серије, контекстуализује у нову средину.

Поред тога, поређење „Конака код Хилмије” (уз „Ало, ‘ало!”) са „Курсацијама” указује на комплетну стереотипизацију свих ликова у првом уметничком остварењу, док је у другом реч о неједнаком стереотипизирању карактера. У „Курсацијама” нису сви једнако негативно осликани, на шта указује Марија Крстић када анализира употребу етничких стереотипа и етничких вицева чији су протагонисти Србин, косовски Албанац и Ромкиња. Наиме, ауторка наводи да Србин употребљава етничке вицеве јер му

то „олакшава двосмислену везу са косовским Албанцем, чинећи га периферним и неуким” (Krstić 2012, 148). Албанац и Ромкиња се перципирају као становници Републике Србије, међутим, Србин користи Ромкињу да „изједначи сопствени нецивилизовани положај”, док истовремено исмева примитивизам и низак друштвени статус Албанца. Он пак стереотипизује Србе као националну заједницу, док Ромкиња има упрошћени поглед на Србе као етничку заједницу (Krstić 2012, 148). Управо се у серији „Ало, ‘ало!” врши стереотипизација свих ликова на етничкој и регионалној основи, као што је то случај у „Конаку код Хилмије”. Тако етничке и регионалне стереотипе у серији можемо разумети кроз свеобухватни концепт етничког хумора Гордане Љубоје, дакле не само кроз његову етничку компоненту, већ регионалну и социјалну. Док се на етничкој основи подсмеху излажу Босанци-муслимани (данашњи Бошњаци), Срби, Немци, Црногорци, Хрвати, Хрвати-муслимани, Словенци, Роми, Албанци, Италијани, Американци и Јевреји, на регионалној основи је то у највећој мери случај са становницима две области – Романије и Херцеговинице, док се у мањој мери помињу становници других регија у Босни и Херцеговини и Србији. Хумор на рачун различитих друштвених група, верских и других поздрава, културног залеђа становника старог дела Сарајева, ретрадиционализације у домену религије и језика, указује на то да је ТВ серија „Конак код Хилмије” изразито критички настројена према наведеним појавама и процесима у јавном дискурсу, а највише према упрошћеном погледу на етничке и регионалне заједнице у савременој Босни и Херцеговини. Због тога овакве серије могу имати значај у контексту зближавања припадника различитих етничких заједница и, што је још важније, њиховог суочавања с прошлосту ХХ века.

Извори

- Fist. n.d. „TV serije – Konak kod Hilmije (2018)”. Pristupljeno 31. oktobra 2021. <https://fist.co.ba/index.php/tv-serije/>.
- TvProfil. n.d. „Konak kod Hilmije (2018)”. Pristupljeno 31. oktobra 2021. <https://tvprofil.com/serije/7145046/konak-kod-hilmije>.

Референце

- Ajduk, Marija. 2016. „‘Vesele’ osamdesete kroz prizmu televizijske serije *Crno-bijeli svijet*”. *Antropologija* 16 (2): 9–25.
- Antoniјевић, Dragana i Ana Banić Grubišić. 2013. „‘Mape stereotipa’ kao duhovito-opaki proizvod: folklorizacija i komercijalizacija etničkih predrasuda u internet prostoru”. *Antropologija* 13 (1): 137–153.
- Antoniјевић, Dragana. 2013. *Stranac ovde, stranac tamo: Antropološko istraživanje kulturnog identiteta gastarbajtera*. Beograd: Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

- Banić Grubišić, Ana. 2013. „Antropološki pristup medijima – kratak pregled (sa posebnim osvrtom na igrani film)”. *Antropologija* 13 (2): 135–152.
- Banovac, Boris. 1996. „Etničnost i regionalizam u Istri: povijesni rakurs i suvremeni kontekst”. *Migracijske i etničke teme* 12 (4): 267–288.
- Cvijetićanin, Tatjana. 2010. „Čiji „rođak sa sela”? Ideološko čitanje jednog medijskog teksta”. *Glasnik Etnografskog instituta SANU* 58 (1): 57–68. <https://doi.org/10.2298/GEI1001057C>.
- Čengić, Almedina. 2014. „Karađoz – teatarski izraz kroz vijekove”. *Univerzitetska misao – časopis za nauku, kulturu i umjetnost* 13 (3): 83–99.
- Donia, Robert J. 2006. *Sarajevo: biografija grada*. Sarajevo: Institut za istoriju u Sarajevu.
- Dražeta, Bogdan. 2021. *Etnička identifikacija i granice u Bosni i Hercegovini: primeri Mostara i Sarajeva*. Beograd: Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Dosije studio.
- Đurković, Miša. 2005. „Prva petoletka: domaće serije: domaće televizijske serije i transformacija sistema vrednosti u tranziciji”. *Sociološki pregled* 39 (4): 357–381.
- Erdei, Ildiko. 2017. „Fragmenti jugoslovenske socijalističke modernosti 1970-ih u TV seriji ‘Pozorište u kući’, „ *Etnoantropološki problemi* 12 (2): 537–563. <https://doi.org/10.21301/eap.v12i2.9>.
- Eskenazi, Žan-Pjer. 2013. *Televizijske serije: budućnost filma?*. Beograd: Clio.
- Gaćanović, Ivana. 2019. „O moći (dobre) priče: Zašto je serija *Igra prestola* morala (tako) da se završi i šta nam Žižek može reći o tome.” *Etnoantropološki problemi* 14 (2): 461–486. <https://doi.org/10.21301/eap.v14i2.3>.
- García Avis, Isadora. 2015. Adapting Landscape and Place in Transcultural Remakes: The case of Bron/Broen, The Bridge and The Tunnel. *Series* 1 (2): 127–138. <http://dx.doi.org/10.6092/issn.2421-454X/5898>.
- Gavrilović, Ljiljana. 2005. „Preludijum za antropologiju medija”. U *Etnologija i antropologija: stranje i perspektive*, uredile Dragana Radojičić i Ljiljana Gavrilović, 143–150. Beograd: Etnografski institut SANU.
- Gavrilović, Ljiljana. 2011. „Bafi ubica vampira: superheroina, ali ne u Srbiji”. *Etnoantropološki problemi* 6 (2): 413–428. <https://doi.org/10.21301/eap.v6i2.7>.
- Gezeman, Gerhard. 1968. *Čojstvo i junaštvo starih Crnogoraca*. Cetinje: Obod.
- Guja, Zorana. 2021. „Prilog proučavanju romanijskog stila pjevanja uz gusle kroz prizmu guslara Milovana Srdanovića”. U *Muzičko nasljeđe Bosne i Hercegovine*, uredile Tamara Karača Beljak i Jasmina Talam, 81–100. Sarajevo: ICTM Nacionalni komitet u Bosni i Hercegovini.
- Hayden, Robert M., Tuğba Tanyeri-Erdemir, Timothy D. Walker, Aykan Erdemir, Devika Rangachari, Manuel Aguilar-Moreno, Enrique López-Hurtado, and Milica Bakić-Hayden. 2016. *Antagonistic Tolerance: Competitive Sharing of Religious Sites and Spaces*. London: Routledge.
- Hodžić, Jasmin. 2014. „Sintaksički ambigvitet kao izvor bosanskog humora”. U *Zbornik radova: 5. Međunarodni naučno-stručni skup: „Kulturni identitet u digitalnom dobu”*, uredio Muhamed Arnaut, 371–379. Zenica: Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici.

- Hromadžić, Azra. 2017. *Samo Bosne nema: mladi i stvaranje države u posleratnoj Bosni i Hercegovini*. Beograd: XX vek.
- Janković, Nenad. 2014. *Fajront u Sarajevu*. Beograd: Laguna i Novosti.
- Karača Beljak, Tamara. 2014. *Zvučni krajolici: pogled na vokalne fenomene Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Muzička akademija u Sarajevu, Institut za muzikologiju.
- Kovačević, Ivan i Marija Brujić. 2014. „Ljubav na prvi pogled” – TV serije: uvod u antropološku analizu”. *Etnoantropološki problemi* 9 (2): 395–415. <https://doi.org/10.21301/eap.v9i2.7>.
- Kovačević, Ivan. 2018. „O antropologiji TV serija”. *Zbornik radova Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu* 33: 97–112.
- Krel, Aleksandar. 2014. *Mi smo Nemci. Etnički identitet pripadnika nemačke nacionalne manjine u Vojvodini na početku 21. veka*. Beograd: Etnografski institut SANU.
- Krstić, Marija. 2009a. „Kursadžije” – terapijska uspavanka? Analiza popularne domaće humorističke serije”. *Antropologija* 7: 137–152.
- Krstić, Marija. 2009b. „Srbi, narod najluđi – humoristička serija „Kursadžije” Grand produkcije”. *Etnoantropološki problemi* 4 (1): 87–105. <https://doi.org/10.21301/eap.v4i1.4>.
- Krstić, Marija. 2012. „The TV Series *Kursadžije*: A Ventriloquist for a Serbian Group Identity.” In *Landscapes of (Un)Belonging. Reflections on Strangeness and Self*, edited by Orla McGarry and Agnieszka Stasiewicz-Bieńkowska, 145–152. Oxford: Inter-Disciplinary Press. https://doi.org/10.1163/9781848881099_014.
- Lovrenović, Ivan. 2017. *Unutarnja zemlja: kratki pregled kulturne povijesti Bosne i Hercegovine*. Zagreb – Sarajevo: Synopsis d.o.o., Zagreb, Synopsis d.o.o., Sarajevo i GS – Tvornica mašina Travnik.
- Ljuboja, Gordana. 2001. *Etnički humor XX veka u humorističkoj štampi Srbije*. Beograd: Etnografski muzej u Beogradu.
- Milaković, Hrvoje. 2019. „Recenzija: Konak kod Hilmije (2018-), prve dvije sezone”. *Svijet filma*. Pristupljeno 31. oktobra 2021. <https://svijetfilma.eu/recenzija-konak-kod-hilmije-2018-prve-dvije-sezone/>.
- Mutabdzija, Goran. 2016. „Sarajevo-Romanija Region: A Fluid Space between the Rural and Urban.” *European Countryside* 8 (3): 296–303. <https://doi.org/10.1515/euco-2016-0021>.
- Nedeljković, Saša. 2007. *Čast, krv i suze: ogledi iz antropologije etniciteta i nacionalizma*. Beograd: Zlatni zmaj i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.
- Par, Miro. 2020. „Konak kod Hilmije” je karikatura – niti je nova serija, niti je humoristična”. *Večernji list*. Pristupljeno 31. oktobra 2021. <https://www.vecernji.hr/showbiz/konak-kod-hilmije-je-karikatura-niti-je-nova-serija-niti-je-humoristična-1411395>.
- Petrović, Aleksandar and Marija Stepanović. 2015. „Ethnic Stereotypes in the Discourse of Former-Yugoslav TV and Cinema”. U *Jezič, književnost, diskurs: književna istraživanja*, uredile Vesna Lopičić i Biljana Mišić Ilić, 217–228. Niš: Filozofski fakultet u Nišu.
- Popadeva, Tatjana i Bogdan Dražeta. 2021. Jezička politika i identitet: slučaj Bosne i Hercegovine. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* 180 (4): 653–668.

- Predojević, Branislav. 2018. „Počelo emitovanje serije „Konak kod Hilmije”: Zezanje na račun partizana, ustaša i četnika”. *Srpska info EUROBLIC*. Pristupljeno 31. oktobra 2021. <https://srpskainfo.com/pocelo-emitovanje-serije-konak-kod-hilmije-zezanje-na-racun-partizana-ustasa-i-cetnika/>.
- Simeunović Bajić, Nataša, Marija Vujović i Dragana Pavlović. 2020. „Devedesetih na ekranima RTS-a: analiza ponude domaćih televizijskih serija i stavova publike”. *Etnoantropološki problemi* 15 (2): 93–109. <https://doi.org/10.21301/eap.v15i2.5>.
- Simeunović Bajić, Nataša. 2015a. „Domaće igrane TV serije u jugoslovenskoj i postjugoslovenskoj popularnoj kulturi”. PhD diss., Faculty of Political Sciences, University of Belgrade.
- Simeunović Bajić, Nataša. 2015b. „Istraživanje publike domaćih televizijskih serija”. *CM: Communication and Media* 35: 5–32. <https://doi.org/10.5937/comman10-9308>.
- Simeunović Bajić, Nataša. 2016. „Reprezentovanje urbanih heroja rata u popularnoj TV seriji *Otpisani*”. *Etnoantropološki problemi* 11 (1): 47–61. <https://doi.org/10.21301/eap.v11i1.2>.
- Simeunović Bajić, Nataša. 2018. „Posleratni *bildungsroman* jedne generacije kao vrhunsko delo jugoslovenske popularne televizijske estetike – TV serija *Grlom u jagode*”. *Etnoantropološki problemi* 13 (1): 93–109. <https://doi.org/10.21301/eap.v13i1.5>.
- Sotirović, Vladislav. 2009. „Bosanski jezik, Bošnjaci i Bosna i Hercegovina”. *Nova srpska politička misao*, 2. jul 2009. Pristupljeno 31. oktobra 2021. <http://www.nspm.rs/sudbina-dejtonske-bih-i-republika-srpska/bosanski-jezik-bosnjaci-i-bosna-i-hercegovina.html>.
- Spitulnik, Debra. 1993. „Anthropology and Mass Media.” *Annual Review of Anthropology* 22: 293–315. <https://doi.org/10.1146/annurev.an.22.100193.001453>.
- Stefansson, Anders. 2007. „Urban Exile: Locals, Newcomers and the Cultural Transformation of Sarajevo.” In *The New Bosnian Mosaic: Identities, Memories and Moral Claims in a Post-War Society*, edited by Xavier Bougarel, Elissa Helms and Ger Duijzings, 59–77. Aldershot: Ashgate Publishing Limited.
- Stevanović, Mihailo. (1953) 2011. „Karakter razlika u književnom jeziku Srba i Hrvata”. U *Letopis Matice srpske* 129 (372/3), 127–141. Novi Sad: Matica srpska. U *Srpski pogledi na odnose između srpskog, hrvatskog i bošnjačkoga jezika 1/3*, uredili Branko Tošović i Arno Wonisch, 195–208. Graz-Beograd: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Beogradska knjiga. Citati se odnose na izdanje Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Beogradska knjiga.
- Šavija-Valha, Nebojša. 2013. *Raja: ironijski aspekt svakodnevnice komunikacije u Bosni i Hercegovini i raja kao strategija života*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Tomašević, Milan. 2014. „Cunami, Katrina i Fukušima. Kultura straha i savremeni end times narativi u naučno-popularnim serijama”. *Antropologija* 14 (2): 117–147.
- Toshovich, Branko. 2012. „Osobnosti bosnijskoga/bosnjackoga jazyka po odnosu k serbskomu i horvatskomu”. In *Slavia Islamica: Language, Religion and Identity*, edited by Robert D. Greenberg and Motoki Nomachi, 9–64. Sapporo: Slavic Research Center, Hokkaido University.
- Trifunović, Vesna i Jovana Diković. 2018. „‘Mile protiv tranzicije’: društvene promene i sukobi vrednosnih orijentacija kroz prizmu jedne televizijske serije”. *Glasnik Etnografskog instituta SANU* 62 (2): 141–152. <https://doi.org/10.2298/GEI1402141T>.

- Trifunović, Vesna. 2009a. „Konceptualizacija gubitnika i dobitnika tranzicije u popularnoj kulturi.” *Etnoantropološki problemi* 4 (1): 107–121. <https://doi.org/10.21301/eap.v4i1.5>.
- Trifunović, Vesna. 2009b. „Tipizacija privatnika u periodu prve tranzicije: primer domaćih serija”. *Glasnik Etnografskog instituta SANU* 57 (1): 135–146. <https://doi.org/10.2298/GEI0901135T>.
- Vuletić, Vladimir i Nemanja Zvijer. 2018. „Modernizacijski karakter TV serija – sitkomi RTB s kraja 1960-ih i početka 1970-ih godina”. *Zbornik radova Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu* 33: 113–131.
- Zlatanović, Sanja. 2018. *Etnička identifikacija na posleratnom području: srpska zajednica jugoistočnog Kosova*. Beograd: Etnografski institut SANU.
- Zlatković, Ivan R. 2015. „Tipologija humora u srpskoj usmenoj prozi”. PhD diss., Faculty of Philology, University of Belgrade.
- Žikić, Bojan. 2010. „Antropološko proučavanje popularne kulture”. *Etnoantropološki problemi* 5 (2): 17–39. <https://doi.org/10.21301/eap.v5i2.1>.
- Žikić, Bojan. 2012. „Popularna kultura: nadkulturna komunikacija”. *Etnoantropološki problemi* 7 (2): 315–341. <https://doi.org/10.21301/eap.v7i2.1>.
- Živković, Marko. 1997. „Violent Highlanders and Peaceful Lowlanders: Uses and Abuses of Ethnogeography in the Balkans from Versailles to Dayton.” *Replika* (Special issue: Ambiguous Identities in the New Europe): 107–119.
- Živković, Marko. 2001. „Nešto između: simbolička geografija Srbije”. *Filozofija i društvo* 18: 73–110.
- Živković, Marko. 2011. *Serbian Dreambook: National Imaginary in the Time of Milošević*. Bloomington: Indiana University Press.

Bogdan Dražeta

Faculty of Philosophy, University of Belgrade
drazetab@gmail.com

*Ethnic and Regional Stereotypes
in the TV Series „Konak kod Hilmije”*

Ethnic and regional stereotypes as simplified views of a people within a certain community based on their ethnic and regional affiliation are observed in this paper through the TV series „Konak kod Hilmije” (konak, local small private hotel with a restaurant), broadcast in 2018 and 2019 in Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro, North Macedonia, as well as in the diaspora countries of the former Yugoslavia. Ethnic and regional stereotypes were found during the analysis of the series’ rhetoric and discourse. The series is set in Sarajevo during World War II, more precisely in a restaurant with an overnight stay run by a local Sarajevo host. A handful of different characters moving through the tavern and konak has produced ethnic and regional stereotypes, in addition to their

personal interests and allegedly reduced national tensions. These stereotypes run through the series as an important part of ethnic humor, whose content is primarily on an ethnic/national basis, but also contain geographical/regional or social foundations. Humor at the expense of various social groups, religious and other greetings, cultural background of the inhabitants of the old part of Sarajevo, retraditionalization in the domain of religion and language, indicates that the TV series „Konak kod Hilmije” is critical of these phenomena and processes in public discourse, mostly towards the simplified view of ethnic/regional communities in Bosnia and Herzegovina.

Key words: TV series, Konak kod Hilmije, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, ethnic humor, ethnic stereotypes, regional stereotypes

*Les stéréotypes ethniques et régionaux
dans la série de télévision « Le konak chez Hilmija »*

Les stéréotypes ethniques et régionaux en tant que des vues simplifiées sur une certaine communauté d'individus à partir de leur appartenance ethnique et régionale ont été étudiés dans ce travail à travers le prisme de la série télévisée « Le konak chez Hilmija », diffusée en 2018 et en 2019 en Bosnie-Herzégovine, en Serbie, au Monténégro, en Macédoine du Nord, ainsi que dans les pays de la diaspora de l'ex-Yougoslavie. L'action de la série est située à Sarajevo au cours de la Seconde Guerre mondiale, plus exactement dans un restaurant avec hébergement mené par un restaurateur local de Sarajevo. Quelques personnages variés qui vont et viennent dans l'auberge et le konak ont produit, en dehors des intérêts personnels et des tensions nationales prétendument amenuisées, des stéréotypes ethniques et régionaux. Cet aspect traverse la série comme une composante importante de l'humour ethnique, dont le contenu a principalement un fondement ethnique/national, mais contient en soi aussi des fondements géographiques /régionaux.

Mots clés: série télévisée, Konak chez Hilmija, Sarajevo, Bosnie-Herzégovine, humour ethnique, stéréotypes ethniques, stéréotypes régionaux

Primljeno / Received: 06.11.2021.

Prihvaćeno za objavljivanje / Accepted for publication: 02.02.2022.

